

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องโดยลำดับการนำเสนอ ดังนี้

1. สถานศึกษา
  - 1.1 ความหมายของสถานศึกษา
  - 1.2 ความสำคัญของสถานศึกษา
  - 1.3 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา
2. จริยธรรมของนักเรียน
  - 2.1 ความหมายของจริยธรรม
  - 2.2 ความสำคัญของจริยธรรม
  - 2.3 แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการที่เกี่ยวกับจริยธรรม
  - 2.4 องค์ประกอบของจริยธรรม
3. การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 3.1 ความหมายของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 3.2 วิธีการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 3.3 ขอบข่ายของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
4. สภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา
  - 4.1 ความหมายของสภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา
  - 4.2 การบริหาร
    - 4.2.1 ความหมายของการบริหาร
    - 4.2.2 ขอบข่ายของการบริหาร
  - 4.3 การจัดสภาพแวดล้อม
    - 4.3.1 ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อม
    - 4.3.2 ขอบข่ายของการจัดสภาพแวดล้อม
  - 4.4 การจัดการเรียนการสอน
    - 4.4.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน
    - 4.4.2 ขอบข่ายของการจัดการเรียนการสอน
  - 4.5 การจัดกิจกรรมนักเรียน
    - 4.5.1 ความหมายของการจัดกิจกรรมนักเรียน

- 4.5.2 ขอบข่ายของการจัดกิจกรรมนักเรียน
- 4.6 การวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม
  - 4.6.1 ความหมายของการวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม
  - 4.6.2 ขอบข่ายของการวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม
- 5. ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 5.1 ความหมายของปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 5.2 ขอบข่ายปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สถานศึกษา

1. ความหมายของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542, หน้า 127) กล่าวว่า สถานศึกษา หรือโรงเรียน คือหน่วยจัดการศึกษาที่เป็นรูปแบบ (forms) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ก, หน้า 8) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่กฎหมายยอมรับให้สามารถกระทำกิจกรรมต่างๆได้ด้วยตนเอง มีวัตถุประสงค์ มีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการประมวลแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายซึ่งกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสถานศึกษาไว้เป็นการเฉพาะ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ไว้ดังนี้ สถานศึกษา หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานทางการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชน มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

พุทธา โพธิ์มะฮาด (2548, หน้า 31) ได้ให้ความหมายของสถานศึกษา หรือโรงเรียนคือ หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, หน้า 4) กล่าวว่า สถานศึกษา หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาในการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 158) ได้ให้ความหมายของสถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า สถานศึกษา หมายถึง หน่วยงานที่มีอำนาจในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นของรัฐหรือของเอกชน เพื่อให้ผู้เรียน ได้ศึกษาคหาความรู้

2. ความสำคัญของสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2540, หน้า 4-21) กล่าวว่าโรงเรียนมีความสำคัญคือ เป็นที่ให้การศึกษแก่คนในชุมชน เป็นแหล่งรวมวิทยาการต่างๆของชุมชน เป็นแหล่งศูนย์รวมความร่วมมือของชุมชน และให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา (2541, หน้า 21) กล่าวว่าโรงเรียนมีความสำคัญคือ

1. ให้บริการข่าวสารข้อมูลวิชาอาชีพแก่ชุมชน
2. การให้คำแนะนำ คำปรึกษาหารือด้านการศึกษา
3. การจัดนันทนาการให้แก่ชุมชน เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นต้น
4. การให้บริการอาคารสถานที่ หรือวัสดุอุปกรณ์
5. การให้บริการด้านสวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ที่พักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สหกรณ์ร้านค้า ศูนย์การพัฒนาเด็กเล็ก ร้านตัดผม ตู้ยาประจำหมู่บ้าน น้ำสะอาด ห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น

สถาบันราชภัฏเทพสตรี (2546, หน้า 3) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา ที่มุ่งเน้นความสำคัญทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต 1 (2547, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสถานศึกษาว่า สถานศึกษาเป็นสถาบันที่พัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะเป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข เพราะฉะนั้นจึงต้องให้นักเรียนมีพัฒนาการ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุขในสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของโรงเรียนไว้แล้ว พอสรุปได้ว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษา ทำหน้าที่ด้านการให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมรวมทั้งการผลิตเยาวชนอันเป็นกำลังสำคัญ และมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการศึกษา ของชุมชน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแหล่งรวมวิทยาการต่างๆ ของชุมชน และเป็นศูนย์รวมความร่วมมือของชุมชน

3. บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

บัญชา อึ้งสกุล (2545, หน้า 72-91) กล่าวถึงบทบาทของสถานศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไว้ว่า โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาและสังคมจะต้องร่วมมือกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เสริมสร้างจริยธรรมและค่านิยมที่สร้างสรรค์เด็กและเยาวชน ให้อยู่บนพื้นฐานของความรู้ที่เป็นหลักการ ทฤษฎี และผลการวิจัยเพื่อนำมาสอดแทรกไว้ในชั้นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ เพื่ออบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนของชาติ โดยมีแนวทาง หรือวิธีการที่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาดังกล่าวที่สำคัญ ได้แก่

1. การสร้างสรรค์จริยธรรมและค่านิยมของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องของการยอมรับจากกลุ่มในการทำกิจกรรมใดๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้เด็กทำ กิจกรรมในลักษณะกลุ่ม ควรฝึกการร่วมมือมีความคิดสร้างสรรค์ (creative cooperation)

2. ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของบุคคล โดยเป็นจุดแรกในการสร้างบุคลิกภาพทุกอย่างในตัวบุคคลไม่ว่าจะเป็นทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และการปฏิบัติด้านต่างๆ โดยเฉพาะหน้าที่ของบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนลูกนั้น ยิ่งมีความสำคัญมาก ไม่ควรละเลยหน้าที่ปล่อยปละละเลย ถึงแม้ว่าภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม การที่บิดามารดาไม่เห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จะทำให้พลาดโอกาสสำคัญในการพัฒนาจริยธรรม ในการขัดเกลาจิตใจ และพัฒนาค่านิยมที่สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในสังคม

3. การวางแผนและการออกแบบจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการเรียนรู้ อาจารย์ผู้สอนจะต้องให้เด็กและเยาวชนรับรู้ในคุณค่าของการปฏิบัติทางจริยธรรมอย่างดั่งแท้ เพื่อให้รู้ถึงเหตุผลของการกระทำ นั่นคือการกระทำให้มีเหตุผลและกระทำอย่างมีเป้าหมาย โดยมีความตั้งใจและความเพียรพยายามที่จะกระทำตามเป้าหมายที่เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์จนสำเร็จ กล่าวคือ เด็กและเยาวชนจะต้องมองเห็นภาพอนาคตของผลการกระทำในวันนี้ที่ชัดเจน โดยเฉพาะได้เห็นผลดี เห็นประโยชน์ของจริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้อง นำมาใช้เป็นแนวทาง ในการควบคุมตนเองและประสานสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคงตลอดไป

จิระ งามศิลป์, และคนอื่นๆ (2550, หน้า 106-107) กล่าวถึง บทบาททั่วไป ของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาคือการวางแผน จัดทำหลักสูตร และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน จัดและบริหารชั้นเรียน จัดและดูแลรักษาอุปกรณ์ ตลอดจนอาคารสถานที่ บริหารงานวิชาการ การเงิน บริหารงานบุคคล ดูแลสุขภาพอนามัยของผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นกฎหมายได้กำหนดบทบาทสำคัญไว้ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอน

โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมในการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน หมายความว่าผู้สอนต้องถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดเนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนก็ต้องคำนึงถึงความแตกต่างดังกล่าว เช่น จัดให้คนเรียนซ้ำทำกิจกรรมที่ช่วยเน้นให้เข้าใจอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนคนเรียนเร็วที่เข้าใจแล้วได้รับกิจกรรมส่งเสริมอย่างอื่น แต่อย่างน้อย ผู้เรียนที่แตกต่างกันก็ควรได้รับความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่ใกล้เคียงกัน

2. ฝึกทักษะและวิธีคิด

สถานศึกษามีหน้าที่ฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักคิด เพิ่มพูนทักษะในการจัดการ ฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์และปัญหาต่างๆ และสามารถประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา หมายความว่า การเรียนการสอนที่ดีไม่ใช่เน้นที่การท่องจำสาระในหนังสืออย่างเดียว แต่ต้องเตรียมตัวผู้เรียนให้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา เช่น อาจสมมติสถานการณ์ให้คิดแก้ปัญหา และถามเหตุผล ข้อดีข้อเสียเพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเผชิญชีวิตได้

3. จัดให้เรียนรู้จากประสบการณ์

การเรียนรู้ที่ดีต้องมาจากการฝึกฝนปฏิบัติจริงของผู้เรียน โดยให้นักเรียนดูแลสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เยี่ยมชมสถานที่ และเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตจริง เช่น พาชมโรงงาน เยี่ยมหมู่บ้าน หัตถกรรม และจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติให้สามารถทำได้จริง ฝึกให้รู้จักคิดเป็น และส่งเสริมบรรยากาศให้ผู้เรียนรักการอ่านเพื่อจะได้สนใจใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้สถานศึกษายังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ และขณะเดียวกันสถานศึกษาก็ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในทุกเวลาทุกสถานที่ โดยความร่วมมือกับทุกฝ่าย คือ บิดามารดา ผู้ปกครอง และคนในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ในทุกโอกาส

จีระ งามศิลป์, และคนอื่นๆ (2550, หน้า 148-176) กล่าวถึงการบริหารจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จะต้องดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมายในมาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” โดยให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้เกี่ยวข้องว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษาเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเต็มศักยภาพ และยังคงกล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้

ยึดหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ ในหลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย ให้มีความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับประกอบอาชีพสุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีลักษณะนิสัยและทัศนคติที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมไทยและสังคมโลก

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมและค่านิยมที่สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชนย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น การสอนและบรรยากาศในชั้นเรียน ความสนใจ ความถนัดของนักเรียน สภาพแวดล้อม และการสนับสนุนของสถาบันครอบครัว นอกจากนี้ นักเรียนควรได้รับความสุขจากการเรียน ได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างจริยธรรมและค่านิยม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ ที่สำคัญคือการรู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น ตลอดจนได้รับความเมตตา การยอมรับและปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดีต่อกันด้านความจริงใจ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 144-145) กล่าวไว้ว่า บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาคือการจัดการศึกษาและส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียน มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมนั้นอาจประกอบด้วย

1. จัดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมที่กำหนดเน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อที่จะหล่อหลอมเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ถาวร

2. จัดกิจกรรมในรูปแบบกิจกรรมนักเรียน ตามขอบข่ายกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ในลักษณะต่างๆ เช่น โครงการ โครงงาน ชมรม กลุ่มสนใจ

3. จัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติเป็นปกติประจำวัน โดยเน้นการปฏิบัติในลักษณะวิถีชีวิต มีระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์ กติกาที่กำหนดขึ้นระหว่างสถานศึกษาและนักเรียน

สรุป หน้าที่ของสถานศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียน ชุมชน จะต้องมีการประสานความร่วมมือกัน ในการวางแผนการดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้และคุณธรรม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยการบูรณาการสอดแทรกในการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและจัดกิจกรรมปกติประจำวัน

จริยธรรมของนักเรียน

1. ความหมายของจริยธรรมนักเรียน

คำว่า จริยธรรม นั้น มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายไว้ในทัศนะต่างๆ ซึ่งพอจะกล่าวพอเป็นสังเขป ดังนี้

ประกาศรี สีหอำไพ (2540, หน้า 17) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้ผู้ประพฤติอยู่ในครรลองและศีลธรรม และคุณค่าของจริยธรรมนั้นชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในชีวิต อย่างมีระบบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะจิตใจที่ดีงาม

มารศรี จันทรัมย์ (2540, หน้า 10) ได้ให้ความหมาย จริยธรรมหมายถึง การกระทำประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ทั้งความคิดและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติ สังคมนิยม ชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำเกิดความพอใจ และเป็นการนำสันติสุขให้แก่สังคมและบุคคลได้ตาม วินัย มารยาทการดำเนินชีวิต ทั้งกาย วาจา ใจ อย่างถูกต้อง เหมาะสม

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2541, หน้า 123) ได้กล่าวถึง จริยธรรม มีความหมาย 2 นัย คือ

1. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำการพิจารณาตัดสิน และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาดั้งเดิม
2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ เป็นการตัดสินใจ การพิจารณาตัดสิน เป็นคุณธรรมทางจริยธรรม ที่มีพื้นฐานอยู่บนการกระทำ และเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายในแนวคิดแบบใหม่

บุญมี แทนแก้ว (2542, หน้า 25) ได้ให้ความหมายจริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงาม ถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ ศีล อันหมายถึง หลักหรือเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดหรือฝึกหัดกายและวาจาให้เรียบร้อย ให้เป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำสิ่งใดเป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือการทำถูกต้องเป็นธรรมหรือย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนดังกล่าว จึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรม ในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจเมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็เป็นสาเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม

ชวลีพรรณ เกษมมานนท์ (2543, หน้า 8) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีพการใช้ชีวิตการเคลื่อนไหวชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจทั้งด้านส่วนตัวสังคม อารมณ์ จิตใจและปัญญา

พระมหาวิบูลย์ สิริภัสสโรทัย (2545, หน้า 12) ได้กล่าวถึงจริยธรรมในมุมมองของนักวิชาการหรือนักวิจัยว่าจริยธรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ "จริย" และ "ธรรม" แปลว่า ความถูกต้อง โดยสรุป จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้อง

ทิตนา แชนมณี (2546, หน้า 4) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า เป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เป็นรูปธรรม

วีระวัฒน์ ศรีจำรัส (2548, หน้า 12) ได้กล่าวไว้ว่า "จริยธรรม" มาจาก 2 คำ คือ จริย หมายถึง ความประพฤติดี หรือกิจที่ควรประพฤติและคำว่า ธรรมะ หมายถึง คุณธรรม ความดีความชอบ ความถูกต้อง เมื่อนำ 2 คำมารวมกัน จึงหมายถึง แนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ที่นำปราชญ์ของคนในสังคมก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองต่อผู้อื่นและสังคม นอกจากนั้นจริยธรรมยังมีความหมายหลายประการ ซึ่งพอจะแบ่งแยกได้เป็นสองประการ คือ ประการแรก มีลักษณะเป็นนามธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงาม ที่สังคมเห็นว่าเมื่อได้น้อมนำมาปฏิบัติแล้วจะเป็นสิ่งที่ดี เป็นมงคลจึงควรนำมาประพฤติปฏิบัติ เมื่อใดปฏิบัติตามแนวจริยธรรมแล้วสังคมส่วนใหญ่จะชอบและพอใจมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ปฏิบัติประการที่สอง เป็นพฤติกรรม คือ เป็นการประพฤติปฏิบัติจริยธรรมซึ่งเมื่อคนใดในสังคมประพฤติปฏิบัติตามพฤติกรรมจริยธรรมแล้วจะทำให้คนในสังคมนั้น มีสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์บุคคลในสังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น

ยนต์ ชุ่มจิต (2550, หน้า 159) ได้กล่าวว่าจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม มีคุณค่าควรแก่การนำไปดำเนินชีวิต หรือหลักในการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ

ไฮแกน (Hogan, 1973, p, 217) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า เป็นระบบของกฎเกณฑ์สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคม หรือ พฤติกรรมระหว่างบุคคล

กูด (Good, 1974, p,314) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม

จากความหมายของจริยธรรมในทัศนะบุคคลต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า จริยธรรมนักเรียน หมายถึง ความประพฤติหรือการกระทำของนักเรียนทั้งกาย วาจา ใจ ที่ดีงาม อันเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งหลักเกณฑ์และมาตรฐานของความประพฤติอันเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนตลอดไปนักจิตวิทยาปัญญานิยม เชื่อว่า จริยธรรมคือกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดควบคู่กับสติปัญญาของมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม

2. ความสำคัญของจริยธรรมของนักเรียน

ปราณี ตั้งใจดี (2540, หน้า 9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรม ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งคุณธรรมที่เป็นบ่อเกิดซึ่งเป็นแก่นของค่านิยม

2. จริยธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝังและดำรง รักษา
3. จริยธรรมนั้นผูกพันอยู่กับความสุข คือจริยธรรมเป็นเหตุ
4. จริยธรรมเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการดำเนินกิจการทุกอย่างจึงควรสร้างสมจริยธรรมเพื่อนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดี และความเต็มสมบูรณ์ในชีวิต
5. จริยธรรมเป็นสิ่งผูกพันอยู่กับคนดีและความดี และจริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในความควบคุมของเรา
6. จริยธรรมเกี่ยวพันอยู่กับความเคยชินของการประพฤติดี ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความเคยชินกับการประพฤติชั่ว
7. จริยธรรมก่อให้เกิดจริยธรรมอื่นๆคือ เมื่อฝึกจริยธรรมหนึ่งแล้วจะเกิด จริยธรรมด้านอื่นๆ ไปด้วย

วติน อินทสระ (2541, หน้า 6-9) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของจริยธรรมดังนี้

1. จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบ สุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาด้านอื่นๆ รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาด้านอื่นๆ ทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง ฯลฯ การพัฒนาที่ขาดจริยธรรมเป็นหลักยึดย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี เพราะผู้มีความรู้ แต่ขาดคุณธรรมย่อมก่อความเสียหายได้มากกว่าผู้ด้อยความรู้ โดยกล่าวว่า ผู้มีความรู้ แต่ไม่รู้วิธีที่จะประพฤติด้อยกว่าความเสียหายได้มากกว่าผู้มีความรู้ต่ำเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุมย่อมเป็นฝุ่นละออง ทำให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนที่มีความรู้แต่ไม่มีจริยธรรม มักเป็นคน ที่ก่อให้เกิดความรำคาญหรือเดือดร้อนให้ผู้อื่นอยู่เนื่องๆ

2. การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาด้านจิตใจคนก่อนหรืออย่างน้อยก็ให้พร้อมๆ กัน ไปด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่นๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมาก ทำให้บุคคลลุ่มหลงในวัตถุและอบายมุขมากขึ้น การเศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนทุกข์ยาก เพราะคนในสังคมละเลยจริยธรรม กอบโกยเอาทรัพย์สินไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ขาดความเมตตาปรานี แล้งน้ำใจในการดำเนินชีวิตซึ่งกันและกัน

3. จริยธรรม มิได้หมายถึง การถือศีล กินเพล เข้าวัดฟังธรรม จำศีลภาวนาโดยไม่ช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่สังคม แต่จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้น ทำสิ่งควรทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุ รู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล ดังนั้น จะเห็นว่า

จริยธรรมจึงจำเป็นและมีคุณค่าสำหรับทุกคนในทุกวิชาชีพทุกสังคม สังคมจะอยู่รอด ก็ด้วยจริยธรรม

4. การทุจริต การคดโกง การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของคนในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงชาวโลกไปได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละทิ้งความละโมภโลกมากแล้วมามีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ช่วยกันสร้างสรรค์สังคมยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินชีวิต ไม่ใช่ยึดลาภยศความมีหน้ามีตาในสังคมเป็นจุดหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็ขอให้ถือเป็นเพียงผลพลอยได้ และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประพடுத்தธรรม เช่น อาศัยลาภผลเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อาศัยยศและความมีหน้ามีตามีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงคนผู้เคารพนับถือเข้าหาธรรม

5. จริยธรรมสอนให้เลิกดูหมิ่นกดขี่คนจน ให้ใจใส่ดูแลเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้ถ่อมตัวเพื่อเข้ากันได้ดีกับคนทั้งหลาย และไม่วางตัวโอหัง อวดดี หรือก้าวร้าวผู้อื่น สอนให้ลดทิฐิมานะลงให้มากๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ไม่หลงสำคัญตัวว่ารู้ดีกว่า มีความสามารถกว่าใคร ผู้นำที่มีจริยธรรมสูงย่อมเป็นที่เคารพกราบไหว้ของผู้คนทั้งหลายได้อย่างสนิทใจ จึงควรเลือกผู้นำที่สามารถนำความสงบสุขทางใจมาสู่มวลชนได้ด้วย เพื่อสันติสุขจะเกิดขึ้นทั้งภายใน และภายนอก ความแข็งแกร่ง ทางกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังอาวุธนั้นถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาติจะเจริญมั่นคง หรือดีที่แข็งแรงเขาใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก แม้เหล็กจะไม่ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอก แต่มีความสำคัญอยู่ภายใน นายช่างย่อมรู้ดีทำนองเดียวกันกับบัณฑิตย่อมมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า จริยธรรมมีความสำคัญในสังคมเพียงใด

จตุพร ศิลาเดช (2543, หน้า 11-12) ได้ให้ความสำคัญของจริยธรรมว่าเป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมการกระทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นอันจะเป็นแบบแผนของการปฏิบัติตนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย (2546, หน้า 5) กล่าวว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของประชาชน การปลูกฝังจริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหา และการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน จะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช ทรงต้องการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั้งประเทศ มีพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2533 สรุปความว่า จริยธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่ 4 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

1. การรักษาความลับ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตัวเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติอยู่ในความความดีนั้น
3. การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความดีสุจริตไม่ว่า จะด้วยเหตุประการใด
4. การรู้ละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

จริยธรรม ทั้ง 4 ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแพร่ โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุง พัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า จริยธรรมนักเรียนมีความสำคัญต่อพฤติกรรม การแสดงออกต่างๆ ดังนั้นในการจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญต่อจริยธรรมของนักเรียนด้วย เพราะเป็นเครื่องมือในการควบคุมการประพฤติของนักเรียน ให้เป็นไปในทางที่ดีสามารถอยู่ร่วมกันในโลก และสังคมอย่างมีความสุข

3. แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ประกาศรี สืออำไพ (2540, หน้า 29-30) กล่าวว่า จริยธรรมกับ มโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความรับผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่า เอกลักษณะ เป็นกฎเกณฑ์ ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึก เกิดหิริโอตตปัสสะ ละเอียดใจตนเอง ถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีกโดยไม่ ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นตอนการพัฒนาการทางจริยธรรม

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ประกาศรี สืออำไพ (2540, หน้า 29-30) ได้อธิบายการเกิดจริยธรรมว่าเป็น กระบวนการสังคมประกิดโดยการซึมซาบ กฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการ เรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่า การเรียนรู้ คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือเป็น คนที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

3.3 ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Value Classification Theory)

ทิตนา แคมมณี (2546, หน้า 10) ได้สรุปทฤษฎีวิธีการกระจ่างค่านิยมที่พัฒนา โดย แรทส์ โดยอธิบายว่า ทฤษฎีนี้เสนอโดย แรทส์, แฮทมิน, และซิมอน (Raths, Hatmin, & Simon) ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ว่า การทำค่านิยมให้กระจ่างนั้น คือ กระบวนการที่บุคคลสามารถ

เลือกค่านิยมโดยอาศัยความรู้สึกและการวิเคราะห์พฤติกรรมว่าจะเลือกแสดงพฤติกรรมอย่างไร เมื่ออยู่ในภาวะที่ต้องเลือกและช่วยในการกำหนดว่าการเลือกพฤติกรรม เช่นนั้นจะมีเหตุผลหรือไม่ หรือเป็นผลของการวางเงื่อนไขในครั้งก่อนๆ เพราะการทำค่านิยมให้กระจ่างนี้เป็นแนวความคิดในกลุ่มมนุษย์นิยม ที่มองว่าค่านิยมเป็นตัวชี้ว่าพฤติกรรมบุคคลจะสามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่าสำหรับตน ถ้าผู้นั้นมีค่านิยมประจำตัวอย่างเด่นชัด ซึ่งเกณฑ์ในการตัดสินใจความกระจ่างของบุคคลมี 7 ขั้นตอนดังนี้

1. บุคคลเลือกกระทำอย่างอิสระเสรี ไม่มีการบังคับ
2. บุคคลเลือกจากตัวเลือกหลายตัว
3. บุคคลเลือกจากการพิจารณาผลที่จะตามมาทั้งทางบวกและทางลบ
4. บุคคลมีความยินดีและภูมิใจ ในการเลือกกระทำสิ่งนั้น
5. บุคคลยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย
6. บุคคลกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกและชักชวนผู้อื่นเมื่อมีโอกาส
7. บุคคลกระทำพฤติกรรมนั้นเป็นประจำ แม้ว่าผู้อื่นจะไม่ทำตาม

3.4 ทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ประธานศรี วงศ์สวัสดิ์ (2542, หน้า 14-15) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีนี้ เริ่มศึกษาจากเด็กอายุ 10-16 ปี ต่อมาได้ศึกษาผู้ใหญ่ด้วยและยังได้ศึกษาแบบข้ามวัฒนธรรมหลายประเทศ เช่น ไต้หวัน สหรัฐอเมริกา จากผลการวิจัยทำให้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาการพัฒนาด้านจริยธรรมได้ 3 ระดับ และในแต่ละระดับยังแบ่งออกเป็น 3 ระดับ 2 ขั้น รวมทั้งหมด 6 ขั้น โดยเริ่มแต่ขั้นต่ำสุดจนถึงขั้นสูงสุด ดังนี้ คือ

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้พบในช่วงอายุ 2-10 ปี เด็กวัยนี้จะพิจารณาในสิ่งต่างๆเกี่ยวกับการลงโทษหรือได้รับรางวัล เช่น พ่อ แม่ ครู พัฒนาการทางจริยธรรมระดับก่อนเกณฑ์แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ 1 ขั้น หลบหลีกการลงโทษ เช่น กลัวดี มิใช่กลัวผิด เด็กช่วงนี้อายุ 2-7 ปี ขั้นที่ 2 ขั้นอยากได้รับรางวัล (instrumental) ในขั้นนี้เด็กจะทำดีตามกฎเกณฑ์เพราะเห็นว่า จะทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ได้แก่ลักษณะการแลกเปลี่ยน เช่น ถ้าฉันทำอย่างนี้ให้เธอเธอต้องหาอย่างนั้นตอบแทน เด็กช่วงนี้อายุ 7-10 ปี

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ (conventional level) พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้เด็กจะไม่ทำอะไรเพื่อหวังผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับ หรือเพราะกลัวถูกลงโทษ แต่เด็กจะรู้จักรักษากฎเกณฑ์เพราะเห็นแก่กลุ่ม หรือความรับผิดชอบต่อสังคมเด็ก ไม่อยาก ทำผิด เพราะต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เด็กพร้อมที่จะทำตามบุคคลที่ตนรักยึดตัวบุคคลหรือกลุ่มเป็นเกณฑ์ พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ขั้นทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น หรือขั้นอยากเป็นเด็กดี เด็กน่ารัก (interpersonal concordance or good boy nice girl imitation) ในขั้นนี้เด็กจะทำดีเพื่อให้บุคคลอื่นพอใจ หรือเพราะต้องการยอมรับจากกลุ่ม

เด็กจึงปฏิบัติตามกฎของส่วนรวมตามแบบฉบับของสังคมไม่ต้องแย่ง หรือสงสัย ต้องการที่จะเป็นเด็กดีของกลุ่ม เด็กช่วงนี้อายุ 10-13 ปี ขั้นที่ 2 ขั้นทำตามหน้าที่ (law and order orientation) ในขั้นนี้กฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคมเป็นสิ่งที่เด็กคิดว่ามีค่ายิ่ง และคิดว่าตนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามค่านิยมและรักษากฎเกณฑ์ไว้เพื่อประโยชน์แก่กลุ่มสังคมเป็นสมาชิกอยู่ เด็กจะทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของกลุ่มเด็กช่วงนี้ อายุ 13-16 ปี

ระดับที่ 3 ระดับเหนือเกณฑ์ (post conventional level) ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรมหลักเกณฑ์โดยไปใช้พิจารณากับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ได้เหมาะสมและเที่ยงธรรมการพิจารณาถึงเรื่องความถูกต้อง ความดี ความชั่ว จะลึกซึ้งกว้างขวางมีเหตุผลไม่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว ไม่ยึดถือตัวบุคคล หรือค่านิยมเฉพาะกลุ่ม เหมือนระดับที่ 2 ในระดับสูงกว่ากฎเกณฑ์นี้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 2 ขั้น คือขั้นที่ 1 การมีเหตุผลและการเคารพตนเอง (social contract realistic orientation) ในขั้นนี้ความถูกต้องเป็นเรื่องพิจารณาถึงค่านิยมเฉพาะบุคคล สิทธิและตัวบุคคล สภาพและกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล ซึ่งคนส่วนใหญ่ยอมรับเคารพในวิถีลงความเห็นแบบประชาธิปไตย ไม่ใช่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว เด็กช่วงนี้อายุ 16 ปี ขึ้นไป ขั้นที่ 2 อุดมคติสากล (universal ethical principentation) ในขั้นนี้ความถูกต้อง คือ ความสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ที่บุคคลนั้นพิจารณาเลือกแล้วโดยคำนึงถึงเหตุผล อย่างกว้างขวางรับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้วมาพิจารณา คำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชาติ ไม่ใช่เพราะกลุ่มคนยึดถือและปฏิบัติตามความถูกต้องนั้นอย่างมั่นคง โดยไม่หวั่นไหวกับสิ่งใดๆ บุคคล ที่พัฒนาถึงขั้นนี้จะมีอุดมคติที่เป็นคุณธรรมประจำใจ มีความละเอียดต่อความชั่วแม้ไม่มีคนเห็น บุคคลในขั้นนี้แม้โอกาสเปิดให้กระทำผิดก็เลือกไม่ทำ คุณธรรมขั้นนี้ อธิบายได้ยากเพราะเป็นลักษณะนามธรรม เช่น การยอมรับคุณค่าของมนุษย์ทุกคน การยอมรับว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในความเป็นมนุษย์ แต่ละคนอาจแตกต่างกันได้แต่ไม่ใช่เงาของความเป็นมนุษย์ (human being) บุคคลในขั้นนี้ จะไม่ดูถูกเหยียดหยามคนอื่นแม้เขาจะด้อยกว่าในด้านใดก็ตาม พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้จะพบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา มีประสบการณ์ และความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของสังคมทั่วโลก ซึ่งน้อยคนที่มีพัฒนาการถึงขั้นที่ 6 นี้

3.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดหรือปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

สุชาติ น้าประสานใจ (2542, หน้า 13-14) กล่าวว่า เพียเจต์ เป็นนักชีววิทยาที่ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องพัฒนาการทางความรู้ความคิดและสติปัญญา โดยเสนอทฤษฎีว่าความรู้คิดและปัญญาของมนุษย์นั้น มีขั้นตอนของพัฒนาการจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยากตามลำดับจากรูปธรรม (concrete) ไปสู่นามธรรม (abstract) ทฤษฎีพัฒนาการทางความรู้ ความคิดนี้ มีประโยชน์ต่อการเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเพียเจต์ อธิบายว่าพัฒนาการของเขาวนปัญญา (assimilligence) มาจากการที่บุคคลปรับตัวกับ สิ่งแวดล้อมที่ละขั้นตอนของพัฒนาการเขาวนปัญญา ประกอบด้วยวิธีสำคัญ 2 อย่าง คือ

1. การรับไว้ (assimilation) คือ การที่มนุษย์รับสิ่งที่ตนประสบเข้าใจเป็นส่วน
ของโครงสร้างของจิตใจตนสร้างเป็นแผนผังความคิด (schema)

2. การปรับตัว (accommodation) คือ วิธีการที่มนุษย์เรียนรู้โดยปรับตัว คือ
ปรับแผนผังความคิด เมื่อพบประสบการณ์ใหม่ที่ไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เพราะสิ่งนั้นไม่เข้า
กับความคิดรวบยอด (concept) ขึ้นมาใหม่ คือการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นมานั่นเอง

พระมหาวิบูลย์ สิริภัสสรโรทัย (2545, หน้า 26-29) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของ
ปัญญาว่าประกอบด้วย 3 ลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากวัยทารกจนถึงวัยรุ่น ได้แก่

1. วัยแรกเกิดถึง 2 ขวบ เรียกว่า ปัญญาระดับการรับรู้สัมผัส และการ
เคลื่อนไหว (sensor motor intelligence)

2. วัย 2-11ปี เรียกว่า วัยของการเตรียมตัวและการรู้จักคิดเชิงรูปธรรม
(preparation and organization of concrete operation)

3. วัย 11-15 ปี เรียกว่า วัยของการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (formal or
abstract formation) แม้ว่าจะมีอายุกำหนดไว้แต่ขั้นตอนของการพัฒนาการในแต่ละวัย เป็นไป
ตามลำดับขั้นเป็นสำคัญ

ประสานศรี วงศ์สวัสดิ์, (2542, หน้า 1-8) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิด
และปัญญา ในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้คือ

1. ขั้นการรับรู้สัมผัสและการเคลื่อนไหว(sensor motor intelligence period)
ตั้งแต่อายุแรกเกิดถึง 2 ขวบ ทารกแรกเกิดแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรีเฟล็กซ์
ทางกล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัส (motor and sensory reflex) โดยการรับรู้สภาพแวดล้อม
ทารกใช้สิ่งที่ติดตัวมา (inmate endowment) ในการแสดงออกต่อสิ่งแวดล้อมเมื่ออายุมากขึ้น
ทารกจะเรียนรู้วิธีอื่นในการปรับตัว เช่น กราสฟี รีเฟล็กซ์ ในทารกทำให้ทารกสัมผัสสิ่งของ
ต่างๆ และทำให้ได้เรียนรู้ลักษณะของสิ่งนั้นๆ

2. ขั้นการเตรียมตัวการรับรู้จักเชิงรูปธรรม(preparation and organization of
concrete operation period) แบ่งเป็นขั้นตอนย่อย 2 ขั้น คือ ขั้นเตรียมตัวในขั้นความคิด
(preoperational thought period) และขั้นใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (concrete operation)

2.1 ขั้นเตรียมตัวในขั้นความคิด (preoperational thought period) อายุ
2-7 ปี ในวัยนี้ เด็กจะรับเอาความรู้ต่างๆที่ได้เรียนจากการใช้ประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อเข้าใจ
ในตน ซึ่งเป็นการเตรียมตัวในการที่จะเปลี่ยนการเรียนรู้ โดยการกระทำไปสู่การเรียนรู้ในการ
รู้จักคิด

2.2 ขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (concrete operation) อายุ 7-11 ปี
เด็กเริ่มรวบรวมและเสริมสร้างความคิดให้เป็นระบบ พยายามแปลความหมายและจัดระเบียบ
ของการรับรู้ในปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผ่านมาแล้วในอดีตแล้วผสมผสานความคิด
ต่างๆ ให้เป็นรูปแบบปัจจุบัน

3. ขั้นการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (formal or abstract operation) อายุ 11-15 ปี พัฒนาการทางความคิดขั้นนี้ เป็นการใช้ความคิดขั้นสูง คนบางกลุ่มอาจไม่พัฒนาถึงขั้นนี้ แม้จะมีระดับเชาว์ปัญญาที่ไม่ต่ำ อาจเกิดจากการขาดการกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมหรือมีประสบการณ์ด้านการเรียนรู้น้อย ในบางคนอาจมีพัฒนาการถึงระดับหนึ่งแล้ว แต่พวกนั้นอาจมีความถนัดหรือความสนใจเบนไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบอื่นก็ได้ เด็กในวัยนี้สามารถใช้ความคิดเชิงนามธรรม คือ การรู้จักคิดด้วยเหตุผล สามารถคิดได้โดยไม่ต้องใช้วัตถุเป็นสื่อ สามารถมีความคิดรวบยอดได้ รู้จักวิเคราะห์ ตีความหมายและทดสอบสมมุติฐานได้

ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดหรือปัญญาของเพียเจต์ นั้น ได้ย้ำในประเด็นที่ว่า พัฒนาการจำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน แต่อัตราของการพัฒนาอาจแตกต่างกันได้

3.6 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของบันดูรา (Bandura)

ชุดิมา ปัญญาพิณกุล (2540, หน้า 24) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของบันดูรา แบ่งออกเป็น 4 ประการด้วยกัน คือ

1. สิ่งที่เรียนรู้ คือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเมื่อมนุษย์เรียนรู้สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นความเชื่อมั่น มีผลในการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์เมื่อประสบเหตุการณ์หนึ่งมนุษย์ก็จะมี ความคาดหวัง (expectancy)

2. วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นโดย วิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3. ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์จะเห็นได้จากตัวอย่างการยอมอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากด้วยความเชื่อว่า จะทำให้มีความสุขในอนาคต

4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด มนุษย์สามารถคิดในเชิงประเมินว่า พฤติกรรมหนึ่ง ๆ จะทำให้เกิดผลกิจกรรมอะไรบ้าง และผลกิจกรรมต่าง ๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใดในเชิงประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่งและนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งไว้

สรุปได้ว่า อิทธิพลของสังคมและระดับสติปัญญา มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุคคล สามารถทำให้บุคคลดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความเข้าใจต่อบทบาทและหน้าที่ต่อตนเองและสังคม ผลจากการพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลนี้ จะช่วยทำให้เกิดความสงบสุขและความเจริญทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ในสังคม และโลกส่วนรวม

3.7 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของฟรอยด์ (Freud)

ฟรอยด์ (Freud) นักจิตวิทยาชาติตะวันตกกลุ่มแรกที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมได้อธิบายการเกิดพฤติกรรมต่างๆ ว่าเนื่องมาจากปัจจัยผลักดัน จากจิตใต้สำนึก ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

อีดี (id) เป็นพลังงานติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หมายความว่าถึงสัญชาตญาณด้วย แรงขับภายใน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมต่างตามความต้องการโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ควรหรือไม่ควรแต่อย่างไร ที่เรียกกันว่าพลังแสวงหาความสุข เมื่อต้องการอย่างไร ก็พยายามหาทางตอบสนองความต้องการทางกายของตนอย่างนั้นๆ จนได้อาจจะเรียกว่าสันดานดิบของมนุษย์ ก็ได้

อีโก้ (ego) เป็นพลังแห่งการรู้และเข้าใจ การรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผล การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาวิธีการเพื่อตอบสนอง พลังอีดี เช่น เมื่อพลังอีโก้ก็จะใช้เหตุผลตรรกะรองว่าจะบำบัดความหิวนั้นด้วยวิธีการใด ตามสภาพแวดล้อม เช่น การหาอาหารจากตู้กับข้าวในครัวไปรับประทานอาหารบ้าน หรือดีซิงวีรามากิน พลังนี้ เป็นพลังของจิตที่คอยยับยั้งการแสดงพฤติกรรมตามความต้องการของอีดี โดยทำการควบคุมจิตใจมิให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

ซูเปอร์อีโก้ (superego) เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางด้านคุณธรรม และคอยกระตุ้นให้มนุษย์ แสดงพฤติกรรมตามปทัสสถานของสังคม โดยซูเปอร์อีโก้กระตุ้นให้อึดละทิ้งความไม่ถูกไม่ควร และสนับสนุนอีโก้ให้เปลี่ยนทิศทางพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร มีลักษณะเป็นค่านิยมต่างๆ เช่นความดี ความซื่อ ความถูกต้อง มโนธรรม คุณธรรม ความยุติธรรมซูเปอร์อีโก้ นี้เป็นพลังที่หักห้ามความรุนแรงของพลังอีดี โดยเฉพาะหลังจากสัญชาตญาณทางเพศและความก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลาย การทำงานร่วมกันของพลัง ทั้ง 3 ลักษณะบุคลิกภาพของมนุษย์เกิดจากการทำงานคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ พลังใดมีอิทธิพลเหนือพลังอื่น ย่อมเป็นตัวชี้ลักษณะ บุคลิกภาพของครุมีอำนาจสูง มีบุคลิกเป็นเด็กไม่รู้จักโต เอาแต่ใจตนเอง ถ้าพลังอีโก้มีอำนาจ

3.8 ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 7) เสนอทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะมีใจความสำคัญว่า ถ้าเปรียบเทียบพฤติกรรมต่างๆของคนดี คนเก่ง เปรียบเหมือนผลไม้บนต้น เช่นผลมะม่วง การที่จะได้ผลมะม่วงหวานอร่อยบนต้นนี้ ลำต้นและรากจะต้องสมบูรณ์ ลักษณะทางด้านจิตใจ 5 ประการ จึงเปรียบเสมือนต้นไม้อัจฉริยะ ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรม คือ

1. ทักษะคติ คุณธรรม ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง
2. เหตุผลเชิงจริยธรรม หรือการเห็นแก่ผู้อื่นส่วนรวม และหลักสากลมากกว่าเห็นแก่ตัว
3. ลักษณะมุ่งอนาคต สามารถคาดการณ์ไกล และสามารถควบคุมตัวเองได้อย่างเหมาะสม
4. ความเชื่ออำนาจในตนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วจะต้องได้รับโทษ
5. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หรือความมานะบากบั่นฝ่าฟันอุปสรรคจนจนได้รับประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เป็นลักษณะทางจิตใจ

ทั้ง 5 ประการนี้ ถ้ามีมากในบุคคลใดบุคคลนั้น จะเป็นผู้มีพฤติกรรมของคนดี และคนเก่งอย่างสม่ำเสมอ แต่ถ้าขาดลักษณะหลายประการมากเท่าใด บุคคลนั้นก็จะเป็นผู้ที่ไม่สามารถเป็นคนดีและเก่งได้ นอกจากลักษณะทางจิต 5 ประการ ที่ลำดับของต้นไม้จริยธรรมแล้ว พฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีลักษณะทางจิตที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ 3 ประการ คือ

1. สติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาดเหมาะสมกับอายุ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางการคิด ที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้
2. ประสพการณ์ทางสังคม หมายถึง การเข้าใจมนุษย์และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
3. มีสุขภาพจิตที่ดี หมายถึง การมีความวิตกกังวลเล็กน้อยหรือปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

ลักษณะพื้นฐานทางจิตทั้ง 3 ประการนี้เป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนาลักษณะทางจิต 5 ประการ ที่ลำดับและพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง ซึ่งเป็นไม้บันทัด ในทางทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนั้น มีลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ต้องเสริมตั้งแต่เด็ก 2 ขวบขึ้นไปควรพัฒนาการฝึกให้กระทำพฤติกรรมที่ติงามจนติดเป็นนิสัย

4. องค์ประกอบของจริยธรรม

ประกาศรี สีหอำไพ (2540, หน้า 48) ได้กล่าวถึงจริยธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ระเบียบวินัย หมายถึง ความประพฤติที่เป็นไปตามข้อตกลง สิ่งควรปฏิบัติ หรือกฎเกณฑ์ จารีต และประเพณี
2. สังคม หมายถึง การที่คนมาอยู่ร่วมกัน อันเป็นเหตุให้ต้องมีกฎเกณฑ์ มีระเบียบ และวิธีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน
3. อิสระเสรี หมายถึง การที่คนในสังคม สามารถเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ติงามตามทำนองคลองธรรมสำหรับการปกครองตนเองและต่อสังคม

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2542, หน้า 91-93) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมมี 4 องค์ประกอบ โดยสรุปดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีส่วนกำหนดโครงสร้างจริยธรรม ในการยึดถือกฎแห่งความดีว่าเป็นอย่างไร เช่น เชื่อว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ระบบสังคมก็จะเป็นไปในลักษณะเอาเปรียบซึ่งกันและกัน
2. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติ หรือความดีสูงสุดซึ่งจะให้ความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรม เช่น การทำจิตใจให้แจ่มใส ทำใจให้ผ่องแผ้ว หรือความเป็นพระพุทธรเจ้าเป็นอุดมคติของบุคคลในสังคม

3. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งจะชี้แนะว่า ควรทำอย่างไรที่จะทำให้ชีวิตสูงสุดหมายสูงสุด คือ ทางชี้แนะว่าการใดควรทำ หรือไม่ควรทำ เพื่อเป็นทางไปสู่ความดี

4. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกการปฏิบัติมิชอบ ทำให้คนดำเนินการตามหลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรม มี 3 ประการ คือ

4.1 ผลประโยชน์ส่วนตนอันเป็นเหตุจูงใจทำความดี มีจริยธรรม เช่น การไม่อยากถูกลงโทษหรือตำหนิจากบุคคลและสังคม หรือหวังผลตอบแทนทางดีสุดตน เช่นหวังสวรรค์ในภายภาคหน้า

4.2 การปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัยหรือความศรัทธาตามระเบียบปฏิบัติหลักธรรม เช่น พฤติกรรมที่ถูกปฏิบัติที่ดีมาแต่เด็ก ๆ

4.3 ความเป็นผู้มีน้ำใจต่อผู้อื่น หรือเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 4-6) แบ่งจริยธรรมออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใด ควรจัดทำ ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่ ความรู้ เชิงจริยธรรมที่มีบุคคลที่มีในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับอายุระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็ก จะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-10 ปีซึ่งจะได้รับการปลูกฝังเป็นพิเศษ ดังนั้น ผู้ที่เป็นบิดา มารดาเปรียบเสมือนครูคนแรกจึงควรปลูกฝังให้ในระยะนี้ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ ว่าตนเองชอบหรือไม่ลักษณะนั้นๆ เพียงใด

2. ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนใหญ่ จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่สำหรับบางคนในสภาพการณ์ปกติอาจมีทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคล อาจเปลี่ยนแปลงได้จากเดิมไป

3. เหตุผลทางจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกหรือไม่เลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องแสดงมูลเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง การกระทำของบุคคลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม ประเภทต่างๆ ตลอดจนพัฒนาทางด้านอื่นๆ ของบุคคลโดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและพัฒนาการทางด้านอารมณ์ด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือต้งเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝืนฝักกับกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่นับเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งเกิดจากการยั่วยุให้การทำผิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อประโยชน์บางประการ เช่น การลักขโมย การกล่าวเท็จ การโกงสิ่งของ เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่ไม่เกิดขึ้นในผู้มีจริยธรรมสูง จริยธรรม

เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมประเภท อื่นๆ เพราะการกระทำในทางที่ดี และ
เลวของบุคคลย่อมส่งผลโดยตรงต่อความผาสุก และความทุกข์ของสังคม

เบญจมาศ เอี่ยมอิม (2543, หน้า 9) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น

1. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของ
บุคคลซึ่งเป็นรากฐานที่ทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก

2. จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นกระบวนการกระทำ
ภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้ เช่น การเอาใจใส่ในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย แต่จริยธรรมที่
แท้จริงนั้นจะต้องมีความเป็นอิสระไม่ตกอยู่ในเงื่อนไขภายนอก เช่น ทำงานเพื่อผลของงานไม่ใช่
เพื่อเงิน เป็นต้น

พรชัย โพธิ์งาม (2546, หน้า 10) ได้เสนององค์ประกอบที่สำคัญของจริยธรรม 3
ประการ คือ

1. ส่วนประกอบด้านความรู้ (moral reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของ
ความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยความคิด

2. ส่วนประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึก (moral attitude and belief) คือ ความพึง
พอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

3. ส่วนประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก (moral conduct) คือ พฤติกรรมการ
กระทำที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือผิดสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

วีระวัฒน์ ศรีจำรัส (2548, หน้า 18) ได้มีการแบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมเป็น 3
ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้อง ดีงาม
สามารถตัดสินแยกความผิดถูกได้ด้วยความคิด

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธาเลื่อมใสเกิด
ความนิยมยินดี ที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการแสดงออก คือพฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจ ที่
กระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ กัน

ปรียาพร วงศ์อนุครโรจน์ (2542, หน้า 285) กล่าวว่าจริยธรรมประกอบด้วย
ลักษณะ 4 อย่าง คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำใดดีและเลวควรไม่
ปฏิบัติในทัศนะของสังคม เป็นความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ค่านิยม หลักธรรม คำสอนที่เป็น
ปทัสถานของสังคม

2. เจคติทางจริยธรรม เป็นความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะนั้นๆ เพียงใด ของ
บุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้ จะรวมความรู้ถึงในเรื่องนั้นเข้าด้วยกัน

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และจะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจในการกระทำนั้นๆ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎเกณฑ์ และค่านิยมของสังคม

จากองค์ประกอบของจริยธรรม ที่นักจิตวิทยาหลายท่านได้จำแนกไว้ พอจะสรุปได้ว่า ลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น มี 3 อย่าง คือ ด้านปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านพฤติกรรม องค์ประกอบด้านต่างๆ เหล่านี้ ต้องอาศัยหลักทฤษฎีทางจิตวิทยาซึ่งมีนักจิตวิทยาหลายท่านได้กล่าวไว้

การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

1. ความหมายของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

มีนักวิชาการให้ความหมายการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไว้ดังนี้

เบญจมาศ เอี่ยมอ้อม (2543, หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน หมายถึง การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้ความรู้ กระตุน โน้มน้าว เกื้อหนุน หรือปลุกฝังนักเรียนให้มีจริยธรรมการอบรม สั่งสอน การจัดสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมรวมถึงการประเมินผลทางจริยธรรม เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เกิดคุณลักษณะที่ดี

งามนิตย์ สิริพงษ์ (2547, หน้า 5) กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน หมายถึง การดำเนินการของครูในการจัดกิจกรรมเพื่อปลุกฝังให้นักเรียนเป็นคนดี เป็นที่ยอมรับของสังคม

อำไพ คำรอด (2549, หน้า 4) กล่าวไว้ว่า แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ หมายถึง กระบวนการดำเนินการ การจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียน โดยบูรณาการหรือจัดแยกเฉพาะคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมเพื่อปลุกฝัง พัฒนาและส่งเสริมยกระดับพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารและการนิเทศ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน ด้านการวัดและประเมินผล

ทัศนัย สุคันธา (2549, หน้า 6) กล่าวไว้ว่า แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ หมายถึง วิธีการที่จัดขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะในสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้อง เหมาะสม และตั้งตามแนวทางคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน หมายถึง กระบวนการ หรือวิธีการดำเนินการต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นเพื่อปลุกฝังให้นักเรียนมีจริยธรรมและยกระดับพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมที่ดี

2. วิธีการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

สุมน อมรวิวัฒน์ (2537, หน้า 53-64) ได้เสนอข้อขยายการส่งเสริมจริยธรรมในตัวนักเรียนไว้ 5 ข้อขยายคือ

1. การจัดสิ่งแวดล้อมที่สะอาด สงบ และสวยงาม ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีจิตใจที่สงบ และเกิดความคุ้นเคยกับระเบียบวินัย และความสะอาดสวยงามต่างๆ จนรับไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และนำไปจัดสภาพแวดล้อมของตนเองและครอบครัวด้วย

2. ครูควรแสดงแบบอย่างที่ดีอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดศรัทธา และเห็นสิ่งที่ดีอยู่ตลอด และนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน

3. ในการสอนควรสร้างสถานการณ์จำลองให้เด็กได้ฝึกการเลือก และการตัดสินใจ ได้ตระหนักถึงความดี ความชั่ว และคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ด้วยตนเอง

4. การสอนโดยใช้เทคนิคกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้นักเรียนตระหนักในชีวิตจริงนั้น คนเราแต่ละคนจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต้องยอมรับความเห็นซึ่งกันและกันและเรียนรู้วิถีทางการอยู่ร่วมกันและช่วยเหลือกัน

5. ครูควรเป็นผู้ให้กำลังใจแก่นักเรียนที่ประพฤติดี เพื่อให้นักเรียนมีกำลังใจ ที่จะทำดีต่อไปและเกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่ตนทำเป็นสิ่งที่ดีและถูกต้อง

แรมสมร อยู่สถาพร (2537, หน้า 32) กล่าวถึง ข้อขยายการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้ คือ

1. การเสริมสร้างศรัทธาในตัวนักเรียน บุคคลอันได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษา จะสนใจและตั้งใจในการประพฤติตนไปในทางที่ดี มีจริยธรรมนั้น จะต้องมีความเชื่อถือ หรือศรัทธาเกิดขึ้นในใจของตนเอง คือเห็นคุณค่าที่จะประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น โดยไม่ต้องอาศัยใครมาบังคับ ซึ่งจะนำเอาไปทำด้วยความตั้งใจ เรียกว่า มีกำลังศรัทธาที่จะทำสิ่งที่ดีเอง การสร้างศรัทธาในตัวนักเรียน สามารถทำได้หลายแบบหลายวิธี สิ่งที่เห็นได้ชัด และได้ผลรวดเร็ว คือ การที่ครูต้องสอนปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ มีศีลธรรมจรรยา ครูสามารถปฏิบัติตัวที่ดีได้ นับเป็นการสร้างศรัทธาความเชื่อถือในตัวนักเรียนที่มีต่อครู ก่อให้เกิดความอยากทำตาม อยากทำดี ไม่อยากทำชั่วเพราะครูเป็นตัวอย่างที่ดีที่ได้รับความสำเร็จในชีวิต จากการนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างทุกวัน นักเรียนได้เห็นผลจากการประพฤติดีเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติเหล่านั้นทำให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาเกิดความศรัทธาขึ้นในใจและทำดีด้วยความเต็มใจ เพราะเห็นคุณค่าศรัทธาในความดี ซึ่งในทางพุทธศาสนาสอนไว้ ให้ผู้เรียนหรือนิสิตนักศึกษา ผู้ที่สนใจจะต้องเป็นผู้รู้และเข้าใจตรिरองสิ่งต่างๆ กระทำด้วยตนเองไม่ใช่เพราะตัวครู

2. การทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีของครู ในการสอนและอบรมเน้นการปลูกฝังจริยธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน วิธีสำคัญที่สุดคือการที่ครูเป็นผู้ประพฤติชอบทั้งกาย วาจา และใจ ด้วยตนเองเป็นประการแรก เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนผู้พบเห็นและลูกศิษย์ของตนเอง จากพฤติกรรมของตนเอง จากพฤติกรรมของครูที่แสดงออกสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศิษย์ทำ

ให้ศิษย์ได้สัมผัสจริง มีประสบการณ์ตรง เช่น ครูสอนให้นักเรียนตรงต่อเวลา ครูก็เข้าสอนตรงเวลาไม่มาช้ามาสาย ครูสอนให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตครูก็มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกงหรือพูดปดกับนักเรียนหรือผู้อื่น กระทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีจะทำให้นักเรียนเกิดความศรัทธา เลื่อมใส หรือปฏิบัติตามสิ่งที่ครูกระทำ

3. การให้ความรู้ วิธีการส่งเสริมให้เยาวชนทั่วไปมีจริยธรรมนั้น วิธีการหนึ่งก็คือ การเผยแพร่ธรรมให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เปรียบเสมือนการประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนทุกคนได้รับรู้และตระหนัก ในคุณงามความดีของพระธรรมในด้านต่างๆ เมื่อประชาสัมพันธ์แล้ว ก็ควรหาวิธีการโน้มน้าวและชักจูงจิตใจของทุกคนให้มีความสนใจ มีความศรัทธา รู้จักวิเคราะห์ ได้อย่างถูกต้อง และเกิดความเชื่อมั่นที่จะนำเอาพระธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติเป็นประจำ

4. การจัดกิจกรรมส่งเสริม เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และเกิดความเข้าใจ เมื่อนำไปปฏิบัติจริง การสอนในชั้นเรียนบางครั้งยังไม่เพียงพอที่จะให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง จึงควรมีการจัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ จะด้วยวิธีใดก็ตามที่ทำให้นักเรียน นิสิตนักศึกษาได้รับรู้ ได้เรียนรู้ และเห็นคุณค่า นำไปปฏิบัติจริง สิ่งเหล่านี้ควรกระทำ กิจกรรมที่ควรจัดได้แก่

4.1 การจัดพิธีพุทธามาระ

4.2 ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ

4.3 การพาไปฟังเทศน์ในเทศกาลเทศน์มหาชาติ

4.4 ส่งเสริมให้ไปในงานพิธีทางศาสนา

4.5 ส่งเสริมให้ไปร่วมงานในงานในการพัฒนาวัดในด้านต่างๆ

4.6 ควรส่งเสริมให้เยาวชนไปทำบุญตักบาตรในเทศกาลวันสำคัญต่างๆ

ที่ไม่ใช่เกี่ยวกับทางศาสนา

4.7 การจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์หรือชมรมทางพุทธศาสนา

4.8 การฝึกปฏิบัติธรรม

4.9 โครงการตอบปัญหาธรรม

5. การปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียน นิสิตนักศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นมาก จากการศึกษา พฤติกรรมของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในปัจจุบัน พบว่า มีทัศนคติและค่านิยม ในการดำเนินชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งภายนอก ถ้าขาดความมีสติรอบคอบ จะก่อให้เกิดปัญหาแก่ตนเอง และสังคมต่อไป ครูจึงควรปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติที่เหมาะสมแก่ศิษย์ ในทุกระดับด้วยการ พัฒนาจริยธรรมให้เกิดขึ้นโดยอาศัยหลักการทางด้านจริยธรรม

กรมวิชาการ (2540, หน้า 213) ได้กล่าวถึง ขอบข่ายการส่งเสริมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด สงบ ปลอดภัย โปร่ง โล่งชัดเจนธรรมชาติ

2. ปรับเปลี่ยนสภาพของชั้นเรียนให้มีความหลากหลาย ไม่จำเจเพื่อส่งเสริม

บรรยากาศการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น

3. มีความเมตตากรุณา และมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง ครูกับนักเรียน และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

4. มีการเสริมแรงและให้กำลังใจเหมาะสม

5. นักเรียนได้เห็น และยอมรับความจริงใจด้วยการเห็นตัวอย่าง การฝึกคิดพิจารณา การฝึกปฏิบัติและเห็นผลของการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

ณรงค์ ศิลารัตน์ (2544, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงขอบข่ายการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนนั้น ได้แก่

1. การบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างของครูแก่นักเรียน การกำหนดระเบียบข้อบังคับ ติดตามผล เป็นต้น

2. การสอนหรือวิธีการสอนของครู

3. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับการสอนของครู

4. การจัดกิจกรรมจริยศึกษา

ทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ ควรต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กัน และมีความสัมพันธ์กันทั้งหมดการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียนในโรงเรียนจึงบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้

พระเทวินทร์ เทวินโท (2550, หน้า 2) ได้กล่าวถึงข่ายข่ายการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ว่าเป็นการฝึกฝน อบรมทางกาย ใจ ของมนุษย์ ให้มีแต่จริยธรรมที่ดี หรือให้มีแต่ความสุข ก็ย่อมทำได้โดยการนำเอาจริยธรรมที่ดีของศาสนา หรือของสังคมใดสังคมหนึ่งมาเป็นแม่แบบในการนำทางในการฝึกอบรมให้นักเรียนเป็นคนดี

อำนาจ ชารีรัตน์, ชัยพร รัตนแสง, และชัยยันต์ ไชยกาล (2550, หน้า 4-7) กล่าวว่ ขอบข่ายการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้

1. ประกาศนโยบายให้สถานศึกษาและหน่วยงานในสังกัดทุกแห่ง ถือเป็นความรับผิดชอบที่จะเป็นแกนนำในการรณรงค์แก้ปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เป็นพื้นที่ปลอดภัย ปลอดภัย และปลอดภัยในทุกประเภท และเป็นศูนย์กิจกรรมสร้างสรรค์ของชุมชน โดยเริ่มดำเนินการในทันที

2. กำหนดเป้าหมายและแนวทางที่จะวางระบบดูแลนักเรียน ระบบดูแลความปลอดภัย ปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมสร้างสรรค์โดยเริ่มในปีการศึกษา 2548 และให้แล้วเสร็จในทุกโรงเรียนภายในปีการศึกษา 2549 โดยจะกำหนดให้มีการประเมินมาตรฐานเป็น รายโรงเรียน และรายพื้นที่

3. รณรงค์และจัดทำคู่มือเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนในแต่ละประเด็นให้เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของนักเรียน โดยรวบรวมรูปแบบดีเด่นที่จะได้ผลจากสถานศึกษาเผยแพร่อย่างกว้างขวาง

4. สนับสนุนให้สถานศึกษาการจัดตั้งพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองที่เข้มแข็ง และสื่อสารกับผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชนในเรื่องจิตวิทยาเด็กและวัยรุ่น การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ วิถีชีวิตของสังคมยุคใหม่เพื่อลดช่องว่างระหว่างเด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่

5. ขอความร่วมมือจากจังหวัดในการพัฒนาเครือข่ายเจ้าหน้าที่ส่งเสริมความประพฤตินักเรียน โดยมีสัดส่วนอย่างน้อยสิบคนต่อหนึ่งโรงเรียนให้แล้วเสร็จภายในปีการศึกษา 2548 เพื่อร่วมกับสถานศึกษา เอ็กซ์เรย์ (X-ray) สภาพปัญหาเป็นพื้นที่เพื่อจัดทำแผนที่ (GIS) แสดงจุดเสี่ยงที่จะใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และกำกับ ติดตามแก้ไขปัญหาดังกล่าว

6. ร่วมมือกับสื่อและภาคเอกชนในการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกและสร้างความรู้สึกร่วมรับผิดชอบในการแก้ปัญหาสังคม ตลอดจนส่งเสริมการจัดทำรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา และสื่อที่ทันสมัย ตรงประเด็นและโดนใจเยาวชน

กระทรวงศึกษาธิการกล่าวถึงขอช่วยการส่งเสริมกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน ดังนี้

1. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษาถือเป็นภารกิจสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ ในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรมอย่างสมดุล

2. องค์กรหลัก/หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ ต้องกำหนดแผนงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนไทย เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานโดยสนับสนุนงบประมาณทั้งจากงบประมาณปกติและการขอสนับสนุนจากเครือข่าย/หน่วยงานอื่น

3. ยุทธศาสตร์หลักในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนไทย ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างเสริมความเข้มแข็งของสถานศึกษาและนักเรียน นักศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างเครือข่ายในสังคมมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การใช้สื่อสร้างสรรค์เพื่อปลูกกระแสสังคมให้ช่วย ติดตาม

ตรวจสอบ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การจัดความรู้และประเมินติดตามผลที่มีศักยภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเยาวชนในกรณีฉุกเฉิน มาตรการใน ส่วนของสถานศึกษาทุกสังกัดและทุกระดับ ดังนี้

1. สถานศึกษาและสถาบันการศึกษาควรจัดโครงสร้างและการบริหารจัดการระบบกิจการและสวัสดิการนักเรียนนักศึกษา โดยมีบุคลากรเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง การจัดทำฐานข้อมูล ตลอดจนเงินอุดหนุนการจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา การจัดทำแผนงาน การดำเนินงานโดยมียุทธศาสตร์และการติดตามประเมินผลประจำปี

2. สถานศึกษาและสถาบันสถานศึกษาควรจัดสภาพสิ่งแวดล้อมสะอาด ร่มรื่น และทันสมัยรวมทั้ง มีระบบความปลอดภัยเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้สำหรับนักเรียน นักศึกษาและเป็นผู้นำสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

3. ส่งเสริมให้สร้างความเข้มแข็งของการสร้างประชาธิปไตยในสถานศึกษาและให้มีสถานักเรียน องค์กรนิสิตนักศึกษา ให้มีระบบที่เอื้อให้นักเรียน นักศึกษาเข้ามาร่วมกิจกรรม และทำงานโดยวางแผนกิจกรรมที่สถานศึกษาสนับสนุนให้นักเรียนนักศึกษาเข้าร่วม ดังนี้

3.1 เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าในการพัฒนาตนเอง / เห็นคุณค่าของผู้อื่น / มีความคิดสร้างสรรค์

3.2 ฝึกปฏิบัติจากการลงมือทำโดยใช้กิจกรรมสร้างสรรค์สู่จิตสาธารณะ

3.3 เป็นการบูรณาการแบบองค์รวม ให้พึ่งพาตนเอง ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการทำงานเป็นหมู่คณะ

3.4 มีการพัฒนาการบริหารจัดการโครงการทำให้เกิดทักษะการเขียนโครงการ การวางแผนการบริหารจัดการ การลงมือทำ และการติดตามประเมินผล

3.5 การสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือมีการถ่ายทอดความรู้ไปขยายผลได้

4. แนวทางในการสนับสนุนโครงการที่นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของสถานศึกษา

4.1 กำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการจัดสรรเงินอุดหนุนโครงการ/กิจกรรมที่นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการ

4.2 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รายงานผลการดำเนินกิจกรรม

4.3 มีการประกาศยกย่องโครงการดีเด่น/ชมรมหรือสโมสรที่มีผลงานดีเด่น

4.4 มีครูคณาจารย์ / อาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเขียนโครงการ และการวางแผนดูแลความปลอดภัยในการดำเนินงาน

5. แนวทางการปลูกฝังหลักธรรมทางศาสนา คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

5.1 เสริมสร้างกิจกรรมให้บิดามารดา และผู้ปกครองเป็นศาสนิกชนที่ดีและสั่งสอนบุตรให้เห็นคุณค่าของการเป็นคนดีมีคุณธรรม

5.2 ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม ด้านความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทนให้แก่เด็กและเยาวชน

5.3 พัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน และเทคนิคการสอนศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม แก่ครู อาจารย์ และผู้เผยแพร่ศาสนา ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ให้นำสนใจและนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวัน

5.4 สนับสนุนการจัดศาสนพิธีเพื่อให้เกิดความเข้าใจในศาสนาอย่างถูกต้อง

5.5 สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่นได้บวชเรียนในศาสนาอื่นๆ

5.6 ส่งเสริมการทำกิจกรรมด้านศาสนา จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณีไทย ให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งในโรงเรียนและในชุมชน

5.7 เสริมสร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ดำรงชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ดั้งเดิม มีความกตัญญูและความรับผิดชอบ

5.8 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงคุณค่างานศิลปะของไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ตลอดไป

5.9 ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5.10 สนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 (2551, หน้า 13) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการความรู้
2. ทุกงานโครงการ ภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้
3. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและแบบอย่างที่ดีเอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
4. การร่วมคิด การร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ผล

5. การที่นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ และมีความรู้สึกพึงพอใจในงานกิจกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาลักษณะนิสัยและคุณธรรม ของตนเอง

6. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ควรคำนึงถึงหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและความแตกต่างระหว่างบุคคล

7. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนา

8. การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างเป็นระบบ ทั้งจากผู้อื่นและโดยตรง

3. ขอบข่ายของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

ณรงค์ ศิลารัตน์ (2544, หน้า 18-19) ได้สรุปขอบข่ายการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนนั้น ได้แก่

1. การบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างของครูแก่นักเรียน การกำหนดระเบียบข้อบังคับ ติดตามผล เป็นต้น

2. การสอนหรือวิธีการสอนของครู

3. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับการสอนของครู

4. การจัดกิจกรรมจริยศึกษา

ทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ ควรต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กัน และมีความสัมพันธ์กันทั้งหมด การส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียนในโรงเรียนจึงบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 (2550, หน้า 16) ได้กล่าวถึงหัวใจคุณภาพผู้เรียน ในกลยุทธ์ที่ 1 คุณธรรมนำความรู้ (moral society) ดังนี้

1. ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนคุณธรรมนำความรู้
2. ขยายผลโรงเรียนต้นแบบ
3. กิจกรรมเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน
4. สร้างภูมิคุ้มกันและแก้ปัญหาพฤติกรรมนักเรียน
5. จัดเวทีแลกเปลี่ยน
6. ยกย่องผลงานดีเด่น (best practice)
7. พัฒนาสื่อด้านคุณธรรม
8. การเข้าค่ายคุณธรรม
9. การจัดกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี, ยุวภาษา, ผู้บำเพ็ญประโยชน์ที่เข้มแข็ง
10. รณรงค์การทำความดี
11. จัดกิจกรรม ดนตรี กีฬา ละครที่เน้นธรรมะ
12. จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติที่ทำความดี
13. จัดระบบดูแลนักเรียนให้เข้มแข็ง
14. จัดระบบความประพฤติของนักเรียนให้เข้มแข็ง(सारวัตรนักเรียน)

ทัศนัย สุคันธา (2549, หน้า 156-160) ได้ศึกษาสภาพ ปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนในโรงเรียน สังกัดเทศบาลจังหวัดสระบุรี พบว่า

1. ระดับสภาพและปัญหาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนในโรงเรียน สังกัดเทศบาลจังหวัดสระบุรี ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ส่วนในด้านการบริหารและการนิเทศ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดกิจกรรม
2. ด้านการบริหารและการนิเทศ พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการกำหนดนโยบาย/เป้าหมาย การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
3. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดหาหนังสือหรือเอกสารเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนอย่างเพียงพอ
4. ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ โรงเรียนมีสื่อการจัดการเรียนรู้ที่ทันสมัยและเพียงพอในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
5. ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า มีระดับปัญหาภาพรวมอยู่ในระดับน้อยค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดกิจกรรมประกวดการเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก

6. ด้านการวัดและประเมินผลในภาพรวมพบว่ามีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการนำผลการประเมินมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุง ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 (2550, หน้า 10) ตามที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี ตามระบอบวิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้น เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดี มีสุข

โคลเบอร์ก, และฟิลลิป (Kohlberg, & Phillip, 1973, p.205) กล่าวไว้ว่า ถ้าครูต้องการปลูกฝังจริยธรรมหรือสำนึกในความยุติธรรมให้กับนักเรียน ครูจะต้องสร้างโรงเรียนให้เต็มไปด้วยความยุติธรรมขึ้นมาในห้องเรียน ต้องมีบรรยากาศแห่งความยุติธรรมอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะว่าสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ไปจำนวนมากนั้นไม่ใช่สิ่งที่ได้มาจากหนังสือเรียน หากแต่ได้มาจากสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศแห่งจริยธรรมที่ครูสร้างขึ้นมาในระบบโรงเรียนหรือในห้องเรียน นั่นคือจัดจริยศึกษาในรูปแบบของหลักสูตรแฝง

กล่าวโดยสรุป ขอบข่ายของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโดยโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน สถานศึกษาควรมีบริหารจัดการโครงสร้างการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โดยจัดเตรียมสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ผู้บริหารและครูควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อเป็นแนวทางในการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดีแก่นักเรียน ทุกงาน / โครงการ ภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ สำหรับการวิจัยสภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่าย ใน 5 ด้าน คือ 1. การบริหาร 2. การจัดสภาพแวดล้อม 3. การจัดการเรียนการสอน 4. การจัดกิจกรรมและ 5. การวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม

สภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา

1. ความหมายของสภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

บุญยิ่ง เชื้อนิล (2544, หน้า 5) ได้กล่าวว่า สภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการปลูกฝัง พัฒนา และส่งเสริมให้นักเรียน มีจริยธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 1,123)ให้ความหมายของคำว่า สภาพ หมายถึง ความเป็นเองตามธรรมดา หรือตามธรรมชาติ

อำไพ คำรอด (2549, หน้า 4) ได้กล่าวว่า สภาพการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ หมายถึง สภาพการจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อปลูกฝังพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แม็คเน็ยล (McNeil, 1977, p.74) ได้ให้คำจำกัดความของสภาพว่า หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกันระหว่างพฤติกรรม หรือเจตคติของผู้เรียนในสภาพที่ยอมรับกับภาพที่ได้จากการสังเกต

คาฟแมน (Kaufman, 1981, p. 245) ได้กล่าวว่า สภาพ หมายถึง สิ่งที่เป็นอยู่หรือกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่สามารถวัดได้ในแต่ละจุดประสงค์ หรือ เป้าหมาย

สตีเยร์, และโพเตอร์ (Steers, & Porter, 1991, p. 245) ได้กล่าวว่า สภาพ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากความสมดุลภายในที่ทำให้แต่ละบุคคลต้องการดำเนินการในลักษณะต่างๆ เพื่อให้สภาพมีความสมดุลตามปกติ

ฮอดกิ้นสัน (Hodgkinson, 1991, p. 94) ได้ให้คำจำกัดความว่า สภาพ คือสิ่ง ที่เป็นอยู่ ดำรงอยู่ หรือคงอยู่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกัน มีความสมดุล

จากนิยามของสภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนสรุปได้ว่า สภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนหมายถึงการปฏิบัติงานของโรงเรียนหรือสถานศึกษา ในการจัดการเรียนรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ให้แก่นักเรียนเพื่อปลูกฝัง พัฒนาและส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน

2. การบริหาร

2.1 ความหมายของการบริหาร

ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ (2544, หน้า 6) ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ หลักการ เป้าหมาย แผนงาน แนวปฏิบัติ ตลอดจนวิธีดำเนินงาน เพื่อให้กระบวนการให้การศึกษาด้านจริยธรรมในโรงเรียนประสบผลสำเร็จ เพื่อพัฒนา นักเรียน ให้เป็นผู้มีความรู้และความประพฤติควบคู่กัน

บุญยั้ง เชื้อนิล (2544, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การบริหารกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

ธีระ รุญเจริญ (2546, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น

บัวหลวง แสงสว่าง (2548, หน้า 42) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ ในการทำงานร่วมกันใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และงานสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน (2548, หน้า 15) ได้สรุปว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์ และศิลป์ นำเอาทรัพยากร มาประกอบการตามกระบวนการ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ

ทัศนัย สุคันธา (2549 หน้า 6) ได้กล่าวถึง การบริหาร หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

อำไพ คำรอด (2549, หน้า 4) กล่าวถึง การบริหาร หมายถึง การดำเนินการ ร่วมกันทั้งบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน โดยมีศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครูทุกท่าน ครูผู้สอน ศิลปินในโรงเรียนผู้ปกครองและชุมชนในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามที่สถานศึกษาจัดขึ้นโดยมีการกำกับติดตามประเมินผล และนำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่นักวิชาการได้กล่าวถึงการบริหาร สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การ ดำเนินการร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ สองคนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันเพื่อให้ การจัดการศึกษาในโรงเรียนประสบผลสำเร็จ

2.2 ขอบข่ายของการบริหาร

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541, หน้า 23) ได้สรุปข้อเสนอแนะขอบข่ายการส่งเสริม จริยธรรมนักเรียนสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. ควรเพิ่มการสอน และการพัฒนาทางจริยธรรมในหลักสูตร
2. ควรมีความร่วมมือในการพัฒนาทางจริยธรรม ชุมชนและองค์กรทาง ศาสนาเพื่อสร้างสภาพแวดล้อม ที่สนับสนุน จริยธรรมในราชการและนอกราชการ
3. กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูและผู้บริหารการศึกษาในการเรียนการสอน วิชาจริยธรรม เป็นสัญลักษณ์ อักษรอย่างชัดเจน สะดวกต่อการปฏิบัติ
4. เพิ่มการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษาในสถาบันการผลิตครู และการ ฝึกอบรมสู่ประจำวัน
5. ฝึกสอนทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจในการสอนจริยศึกษา
6. ประเมินบรรยากาศทางจริยธรรมในโรงเรียน และพฤติกรรมของเด็กอย่าง สม่ำเสมอเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา

บุญยิ่ง เชื้อนิล (2544, หน้า 23-24) ได้สรุปแนวความคิดการบริหารที่เน้น นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนโดยตรง ประเด็นดังกล่าวผู้บริหาร วิทยาลัยควรกำหนดนโยบายส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนต่อไปนี้

1. ให้ครูประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
2. ให้ครูกวาดขันนักเรียนทั้งด้านความรู้ และความประพฤติ
3. ให้ครูเวรประจำวันกล่าววบรมความประพฤตินักเรียนก่อนเข้าห้องเรียน

4. ให้ครูยกย่องหรือมอบรางวัลแก่นักเรียนที่มีความประพฤติดี
  5. ให้ครูประจำชั้นไปเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคนในชั้น เพื่อติดตามผลการเรียนและความประพฤติ
  6. เชิญผู้นำท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติคุณธรรมร่วมให้ข้อคิดหรือเป็นวิทยากรอบรมนักเรียน
  7. ให้ครู นักเรียน ปฏิบัติทางศาสนา วัฒนธรรม ร่วมกับวัด และชุมชน
  8. ให้นักเรียนเข้าร่วมช่วยเหลือ หรือบริการในงานการกุศลที่วัดได้จัดขึ้น
- กรมวิชาการ (2544, หน้า 7) ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ดังนี้

1. กำหนดเป็นนโยบายให้มีการสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนทุกวิชา โดยมอบหมายให้ครูผู้สอนไปนำไปวางแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละรายวิชา และให้มีคะแนนการประเมิน
2. จัดอบรมพัฒนาครูเพื่อความเข้าใจในนโยบายและสามารถนำไปบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนแต่ละรายวิชาได้
3. สร้างครูแกนนำในการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนรายวิชา
4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียน ซึ่งสถานศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติกิจกรรมวิถีธรรมวิถีไทย กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมคุณธรรมนำวิชาชีพ กิจกรรมคุณธรรมนำความรู้ กิจกรรมวิถีพุทธ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 (2550, หน้า 8) ตามที่ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับนโยบายเร่งรัด การปฏิรูปการศึกษาเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้น เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดี มีสุข โดยกำหนดให้นโยบายข้อที่ 1 คือ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงความร่วมมือ ของสถาบันครอบครัวชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายเร่งรัด การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกค่านิยม คุณธรรมวัฒนธรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง วิถีประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่เยาวชน และประชาชนทุกระดับ โดยเชื่อมโยงความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในสังคม ดังนี้

1. ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกระดับและประเภทการศึกษา
2. พัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอน
3. สร้างเครือข่ายคุณธรรมในทุกเขตพื้นที่การศึกษา สร้างคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมในสถานศึกษาเชื่อมโยงความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำของบ้าน วัด โรงเรียน

กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ผู้บริหารควรมีการกำหนดนโยบาย แผนงานการดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ให้ครูประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ให้ครูกำกับทั้งความรู้และความประพฤติ มีการประสานความร่วมมือกับบุคคลในชุมชนเป็นวิทยากรพิเศษให้ความรู้เรื่องคุณธรรม จริยธรรม ให้ครูนักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม จัดอบรมพัฒนาครูให้มีความรู้ และส่งเสริมเสริมจริยธรรมนักเรียน

3. การจัดสภาพแวดล้อม

3.1 ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อม

ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ (2544, หน้า 6) ให้ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง การจัดโรงเรียนในลักษณะพยายามเสริมสร้างให้องค์ประกอบด้านต่างๆภายในโรงเรียน ได้แก่ อาคารสถานที่บริเวณโรงเรียนโดยทั่วไป วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียน กระบวนการเรียนการสอน การปฏิบัติงานของบุคลากร ตลอดจนการจัดกิจกรรมประกอบการสอนในวิชาต่างๆให้มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งสามารถโน้มน้าว กระตุ้นจูงใจ หรือปลุกฝังให้นักเรียนมีจริยธรรมที่ดีตามต้องการได้

บุญยิ่ง เชื้อนิล (2544, หน้า 7) ได้กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การปรับปรุง พัฒนาลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

บัวหลวง แสงสว่าง (2548, หน้า7) ได้กล่าวถึง การจัดสภาพแวดล้อมหมายถึง การปรับปรุง พัฒนาลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

สุทิน ศรีโมรา (2548, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การพัฒนาทางกายภาพของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อันได้แก่ สภาพแวดล้อมสะอาดร่มรื่น มีความปลอดภัย มีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอ เหมาะสมกับการจัดสภาพการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

อำไพ คำรอด (2549, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึง การจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การปรับปรุง พัฒนาลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ที่ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง การจัดโรงเรียน บริเวณโรงเรียน โดยใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่างเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3.2 ขอบข่ายของการจัดสภาพแวดล้อม

อารมณฺ์ ใจเที่ยง (2540, หน้า 15-17) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ มุมส่งเสริมการเรียนรู้ มุมหนังสือ มุมแสดงผลงานนักเรียน แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. สภาพแวดล้อม (บรรยากาศ) ทางจิตวิทยา ได้แก่ความรู้สึกรอบอุ้ม สบายใจ มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียนด้วยกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ

2.1 บุคลิกภาพของครู ว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตย เผด็จการ หรือปล่อยปละละเลย

2.2 พฤติกรรมการสอน ยึดผู้เรียน หรือครูเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนทำกิจกรรมให้ทำงานเป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้อภิปราย แสดงความคิดเห็น ครูรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน มีการเสริมแรงพูดให้กำลังใจให้คำชม ให้รางวัล

2.3 เทคนิคการปกครองชั้น ครูเป็นผู้มีพรหมวิหาร 4 มีความยุติธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีความใกล้ชิดกับผู้เรียน

2.4 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน เป็นไปด้วยดี มิไม่ตรีจิตมิตรภาพระหว่างกัน

กรมวิชาการ (2540, หน้า 213) ได้กล่าวถึง การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด สงบ ปลอดภัย ปลอดภัยธรรมชาติ
2. ปรับเปลี่ยนสภาพของชั้นเรียนให้มีความหลากหลาย ไม่จำเจเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น

3. มีความเมตตากรุณา และมีความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

4. ดำเนินการเรียนการสอนให้มีความร่าเริง เบิกบาน กระตุน และส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออกความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์

5. มีการให้แรงเสริมและกำลังใจที่เหมาะสม

6. นักเรียนได้เห็น และยอมรับความจริงใจด้วยการเห็นตัวอย่าง การฝึกคิด พิจารณาการฝึกปฏิบัติและเห็นผลของการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

เปรมฤดี กฤษเจริญ (2542, หน้า 21-22) ได้กำหนดขอบข่ายและให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนควรมีส่วนประกอบ ดังนี้

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่มีบทบาทต่อนักเรียนทุกคน เพราะนักเรียนใช้ชีวิตอยู่ที่โรงเรียนมากในแต่ละวัน และครูคือผู้แนะนำความรู้ ความประพฤติ โดยเฉพาะสอนให้เป็นผู้มีการปฏิบัติดีนั้น อาจกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมและบรรยากาศทั้งปวงภายในบ้านและโรงเรียนควรสอดคล้องสัมพันธ์กับคำสอนของครูด้วย เพื่อให้นักเรียนเกิดศรัทธาเห็นจริง ควรสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมได้ดังนี้

1. บริเวณโรงเรียน ไม่ว่าจะคับแคบหรือกว้างขวางต้องให้สะอาดเป็นศรีสง่าแก่โรงเรียน ควรประดับดอกไม้ ต้นไม้ เพื่อจะสร้างบรรยากาศที่ดีแก่สายตา และจิตใจนักเรียน ให้รักอาณาบริเวณโรงเรียน โดยเฉพาะหน้าประตู เสาธง ห้องประชุมมีความหมายต่อนักเรียนมาก

2. สถานที่ควรดูให้ศักดิ์สิทธิ์ นำเคารพกราบไหว้ เช่น สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หรือที่ตั้งบุคคลสำคัญในระดับต่างๆ ควรมีการเปลี่ยนแปลงเครื่องประดับเปลี่ยนดอกไม้ให้ดูน่าเกรงขามเสมอ

3. จัดให้มีป้ายแสดงคติธรรม คำขวัญทางศาสนา ป้ายแสดงปรัชญาคุณธรรมที่โรงเรียนยึดมั่น ดัดประกาศในที่อันควร เพื่อจะได้เป็นการสอนจริยธรรมผ่านสายตาของนักเรียนทั้งจะทำให้นักเรียนรักการอ่านโดยปริยาย

4. ควรจัดให้มีกิจกรรมนักเรียน เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือประเพณี วัฒนธรรมรายละเอียดของกิจกรรมในแนวดังกล่าว จะช่วยให้นักเรียนซาบซึ้งมองเห็นคุณค่าจริยธรรมวัฒนธรรมได้

5. การจัดงานประจำปีของโรงเรียน เช่น การให้นักเรียนร่วมกันแสดงละคร คติธรรมการร่วมมือกันทำงานในโรงเรียน ความใกล้ชิดระหว่างครู และนักเรียน เป็นผลพลอยได้จากกิจกรรมที่ให้อำนาจแก่นักเรียนในการปรับตัว และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นเป็นการสอนจริยธรรมผ่านการประพฤติต่อกัน

6. แบบอย่างจากคณะครูในโรงเรียน เช่น การทักทาย การไหว้ การกราบระหว่างครูและนักเรียน ไม่คุยกันในห้องประชุม การไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียวใส่นักเรียน การทักทาย การให้ความเอาใจใส่แก่นักเรียน เป็นช่องทางให้นักเรียนได้พบเห็นจริยธรรมจากการประพฤติต่อกันของครู

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนควรสอดคล้องเป็น 2 ลักษณะคือ สภาพแวดล้อมทางกาย สภาพแวดล้อมทางจิตใจ

สภาพแวดล้อมทางกาย เป็นสภาพที่นักเรียนรับรู้ด้วยตา มีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัยของนักเรียนได้ง่าย ได้แก่

1. อาคารเรียนและบริเวณโรงเรียน

2. ป้ายแสดงคำขวัญ คำสอน คติพจน์
3. พระพุทธรูป ภาพพุทธประวัติ หรือสัญลักษณ์ของศาสนาอื่นๆ
4. ป้ายนิเทศ แสดงผลงานของผู้มีจริยธรรมดีเด่น
5. การจัดนิทรรศการวันสำคัญทางศาสนา
6. การได้พบเห็นแบบอย่างที่ดีจากครู และบุคลากรอื่นในโรงเรียน

สภาพแวดล้อมทางจิตใจ เป็นภาพที่มีผลต่อจิตใจของนักเรียนโดยตรง กล่าวคือ นักเรียนจะมีบุคลิกลักษณะหรือเจตคติต่อจริยธรรมอย่างไร มีผลมาจากสภาพแวดล้อมส่วนหนึ่งได้แก่

1. การจัดห้องจริยธรรมในโรงเรียน
2. การประกวดห้องเรียน มารยาทดีเด่น
3. การมีป้ายแสดงรายชื่อ และประวัตินักเรียนที่มีความประพฤติดี
4. การจัดโครงการสรรหานักเรียนที่มีความประพฤติดี
5. มีชุมนุมจริยธรรมใน โรงเรียน

ทศนา แคมมณี (2546, หน้า 15) กล่าวถึงวิธีการที่ครูสามารถช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้เรียนให้สูงขึ้น ด้วยการจัดบรรยากาศ (ทางจิตวิทยา) ในห้องเรียน และในโรงเรียนให้เอื้อต่อการที่ผู้เรียนจะสามารถแสดงความคิดเห็น อภิปราย ได้แย้งเกี่ยวกับปัญหาขัดแย้งจริยธรรมร่วมกับเพื่อนๆ ได้อย่างเปิดเผย มีเสรีภาพในการพูดแสดงความคิดเห็น การได้รับการยอมรับ และความปลอดภัยจากการถูกกลั่นแกล้ง วิชาภักษ์วิจารณ์ และการกล่าวหาต่างๆ

สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อการส่งจริยธรรมนักเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) สภาพแวดล้อมทางกาย ได้แก่ การจัดอาคารสถานที่ การจัดป้ายนิเทศ ป้ายคำขวัญ คำสอน นิทรรศการ แบบอย่างที่ดีของครู และ 2) สภาพแวดล้อมทางจิตใจ ได้แก่ มีการจัดห้องจริยธรรม การจัดแสดงผลงานนักเรียน ประกวดห้องเรียน โครงการสรรหานักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมดีเด่น กิจกรรมการประกวดสรรหานักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมดีเด่น จัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปให้การดูแลและเป็นที่เคารพ มีชุมนุมจริยธรรม

4. การจัดการเรียนการสอน

4.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การสอนจริยธรรมและการสังเกต ติดตามผลการปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นจูงใจให้คณะครู ร่วมกันปรับปรุง พัฒนา กระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณลักษณะ เหมาะสมต่อการส่งเสริม จริยธรรมนักเรียนให้เป็นผู้ถึงความพร้อมด้านความรู้ และความประพฤติดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 12) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง ส่วนสำคัญที่แสดงความสามารถของครูในการปรับเปลี่ยน

วิธีการจัดการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะของครู แผนการจัดการเรียนรู้ บทบาทครู บทบาทนักเรียน สื่อในการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้

อำไพ คำรอด (2549, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงหรือลงมือปฏิบัติได้และสามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตโดยมีครูร่วมกับผู้เรียน กระตุ้น ท้าทาย ให้กำลังใจช่วยแก้ปัญหาและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องมี

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งความรู้และความประพฤติ

4.2 ขอบข่ายของการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 14) ได้กล่าวถึง ขอบข่ายการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา พอสรุปได้ว่า มีการจัดการเรียนการสอนมีทั้งแบบ บูรณาการและศาสนาแยกเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการ จึงต้องจัดประสบการณ์และความรู้ที่ต่อการกระทำซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชมการจัดประสบการณ์และกิจกรรมดังนี้

1. นักเรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เห็นการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น ถ้าต้องการ สร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ จะต้องมีความสามัคคีกัน และจัดประสบการณ์ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ
2. เสนอปัญหาให้นักเรียนคิดโดยใช้กรณีตัวอย่าง สร้างสถานการณ์ ให้นักเรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา
3. แสวงหาแบบอย่างกิจกรรมต่างๆ และวัฒนธรรมที่ดั่งาม เช่น ศิลปวัฒนธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ขัดเกลาความคิดและจิตใจของนักเรียนให้ประณีตละเอียดอ่อน
4. ให้นักเรียนได้ศึกษาประสบการณ์จากวิชาการที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความเจริญ และมีเหตุผล
5. ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชุมชนโดยอิสระเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาคนบนพื้นฐานของความถนัดและความสนใจ

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541, หน้า 40-41) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอน ในห้องเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้น ในการสร้างเสริมจริยธรรมนักเรียน สรุปได้ดังนี้

1. การควบคุมในห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่ครูต้องเอาใจใส่และปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาพฤติกรรม ช่วยส่งคมลงได้ครูควรปฏิบัติดังนี้

1.1 กำหนดแนวปฏิบัติหรือระเบียบให้ชัดเจนครูต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าทำไมต้องมีระเบียบและให้โอกาสเด็กร่วมกันกำหนดระเบียบ

1.2 การควบคุมทางอ้อม กระทำได้โดย การจัดระเบียบห้องเรียน เช่น ให้เด็กทำงานเงียบๆ อยู่แห่งหนึ่ง และเด็กทำงานมีเสียงดัง อีกแห่งหนึ่ง พยายามส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี

1.3 ใช้วิธีเตือนด้วยการกระทำและคำพูด เช่น มองหรือทำสัญญาณให้รู้ว่าไม่ถูกต้องโดยไม่มีลักษณะบังคับขู่เข็ญหรือดู ถ่าเตือนด้วยวาจาพูดให้สุภาพแต่หนักแน่น พูดเฉพาะตัวเด็กที่ทำผิดเท่านั้น

1.4 สอนพฤติกรรมช่วยสังคม ครูช่วยแนะนำเด็กในพฤติกรรมที่ถูกต้อง เช่น เด็กเข้าห้องและทะเลาะกัน ครูต้องหาทางให้ตกลงกันโดยสันติวิธี

1.5 การใช้อำนาจของครู เด็กบางคนรู้จักระเบียบแต่ก็ยังทำผิด ครูต้องหาสาเหตุแต่ลงโทษตามความเหมาะสมพร้อมทั้งอธิบายเหตุผล

1.6 ครูควรมีเจตนาต่อเด็กว่าสนใจเรียนตัดการอยู่กับเพื่อนที่ดีกับเพื่อน ต้องการความยุติธรรมมีความกรุณาต่อเพื่อนครูควรค้นหาว่าทำไมเด็กดีไม่ได้และหาทางช่วยเหลือตามข้อ 1.1-1.4

2. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์ที่มีความอบอุ่นจะเป็นแรงจูงใจให้ศิษย์สนใจในความเป็นอยู่ของคนอื่น อย่างไรก็ตาม ครูที่ยึดมั่นในพรหมวิหาร 4 คือเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมทั้งมีปิยวาจาจะช่วยให้ได้มาก

3. พัฒนาความเข้าใจในจริยธรรมของเด็ก ครูต้องสอนเด็ก ให้เข้าใจว่าความยุติธรรมและความกรุณานั้นคืออะไรในชีวิตประจำวันอย่างไร และเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังหลักธรรมเหล่านั้นคืออะไร ครูต้องพูดถึงจริยธรรมในชั้นเรียนบ่อยๆ เพื่อเตือนความจำและปฏิบัติ

4. สร้างชุมชนของความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในห้องเรียนให้มีความสำคัญและความต้องการทางจิตวิทยาของเด็ก 3 ประการเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้น สรุปได้ดังนี้

4.1 ครูไม่ควรทำโทษเด็กด้วยอารมณ์

4.2 ส่งเสริมให้เด็ก คิดแบบมีเหตุผล

4.3 ให้เด็กแสดงเหตุผลที่กระทำผิด และให้มีประชุมนักเรียนเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 15) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของการจัดการศึกษาที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดีไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. คำนึงถึงพื้นฐาน ความแตกต่างของผู้เรียน สำนักงานให้นักเรียนทุกคนพัฒนาตามศักยภาพ ความสนใจ ของตนเอง มีวิธีการสอนที่หลากหลาย

2. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้ ค้นพบ และแก้ปัญหา ด้วยตนเอง โดยครูคอยสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั่วไป และนอกห้องเรียน สนองความต้องการของผู้เรียน และสานต่อจากพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้เรียน

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั้งใน และนอกห้องเรียน สนองความต้องการของผู้เรียน และสานต่อจากพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของนักเรียน ได้

4. ฝึกหัดให้ผู้เรียน รู้จักคิดใคร่ครวญได้ตรง หาคำความรู้ด้วยตนเองและให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่น

5. มีการสอดแทรกคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอนและคงเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนในด้านคุณธรรมและจริยธรรม

จิตรา ทองเกิด (2542, หน้า 27) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษา สถานศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด ตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยอบรมนักเรียนให้รู้จักปรับตัวเอง ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นๆ รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม ฝึกการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดีในระบบประชาธิปไตยเป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียน เพื่อสร้างเจตคติที่ดีและพัฒนาบุคลิกภาพอันพึงประสงค์ กิจกรรมในโรงเรียน มี 2 รูปแบบ คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อประกอบความเข้าใจในการสอนบทเรียนใดบทเรียนหนึ่ง การจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่สอน ในเวลาอันจำกัดตามจำนวนคาบของวิชานั้นๆ

2. การจัดกิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับการให้ศึกษาอบรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการจัดประสบการณ์ ตามความแตกต่างของบุคคล กิจกรรมทั้ง 2 รูปแบบเรียกว่ากิจกรรมนักเรียน

สุวิทย์ มูลคำ (2543, หน้า 54) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เป็นการทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ที่เก่ง ดี และมีความสุข การทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติดังกล่าว ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ แต่มีปัจจัยหนึ่ง ที่สำคัญยิ่ง คือการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ เพราะหัวใจของการสอนก็คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน ถ้ามีการจัดการเรียนการสอนได้ดี ย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ลักษณะการเรียนรู้ ที่ดีมีลักษณะดังนี้

1. ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. เน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
3. ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

4. ต้องเป็นที่น่าสนใจ ไม่ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย
5. ต้องดำเนินไปด้วยเมตตา กรุณาต่อผู้เรียน
6. ต้องตระหนักถึงเวลาที่เหมาะสมที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้
7. ต้องท้าทายให้ผู้เรียนอยากรู้
8. ต้องสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
9. ต้องสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง
10. ต้องสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการเรียนรู้อย่างหลากหลาย
11. ต้องมีจุดมุ่งหมายของการสอน
12. ต้องสามารถเข้ากับผู้เรียนทุกคน
13. ต้องคำนึงถึงภูมิหลังของผู้เรียน
14. ต้องไม่มีวิธีการวิธีหนึ่งเท่านั้น
15. การเตรียมการสอนที่ดีต้องเป็นพลวัต (dynamic) กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทั้งในการสร้างกิจกรรม รูปแบบ บรรยากาศ เนื้อหาสาระ ตลอดจนเทคนิควิธีต่างๆ

16. ต้องสอนในสิ่งที่ไม่ไกลตัวผู้เรียนมากเกินไป
17. ต้องมีการเตรียมการสอนและวางแผนการสอนอย่างเป็นระบบ

งามนิตย์ สิริพงษ์ (2544, หน้า 39) ได้สรุปถึงการจัดการเรียนการสอนด้านจริยธรรม ว่าเป็นแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดีโดยคำนึงถึงบุคลิกภาพ ของครูผู้สอน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีสิ่งเร้าจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นอกจากการจัดการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาเชิงจริยธรรม แล้วควรมีการสอดแทรกหรือบูรณาการในเนื้อหาวิชาอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้ ในชีวิตประจำวันเพื่อจะเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตามนโยบายการศึกษาแห่งชาติ

ตามที่มีนักวิชาการกล่าวถึงขอบข่ายของการจัดการเรียนการสอน พอสรุปได้ว่า ครูผู้สอนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และสอดแทรกจริยธรรมในโอกาสที่เหมาะสม ควรเห็นผู้เรียนเป็นสำคัญ เสนอปัญหาให้นักเรียนเน้นฝึกทักษะการคิด ปฏิบัติจริง ใช้เหตุผลอยู่บ่อยๆ มีกิจกรรม โครงการที่ส่งเสริมจริยธรรม กำหนดแนวปฏิบัติและกฎระเบียบที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ชัดเจน ครูเยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นรายบุคคล การจัดการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียน มีส่วนร่วม ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดสามารถจัดได้ในลักษณะที่เป็นการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตร และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

5. การจัดกิจกรรมนักเรียน

5.1 ความหมายของการจัดกิจกรรมนักเรียน

ปิยนันท์ กิรมย์ไกรภักดิ์ (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมนักเรียน หมายถึง การจัดทำแผนงานโครงการ การประสานงาน การอำนวยความสะดวกให้นักเรียน ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมจริยธรรม แก่ นักเรียน ได้แก่ กิจกรรมเกี่ยวกับด้านการศึกษา วัฒนธรรม การส่งเสริมจรรยาบรรณ การบำเพ็ญประโยชน์ และการสร้างสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อให้นักเรียนได้รับการฝึกหัด เรียนรู้ด้วย ประสบการณ์ตรง เป็นการปลูกฝังพัฒนาลักษณะนิสัยนักเรียนให้องงามด้วยหลักความรู้ และความประพฤติ

บัวหลวง แสงสว่าง (2548, หน้า 7) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรม หมายถึง กิจกรรม ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

อำไพ คำรอด (2549, หน้า 5) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมนักเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการ ด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายในการพัฒนาผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามสถานที่ศึกษาที่กำหนด

ทัศนัย สุคันธา (2549, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรม หมายถึง กิจกรรม ที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

การที่นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมนักเรียน สรุปได้ว่าการจัด กิจกรรมนักเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการ ด้วยรูปแบบและวิธีการ ที่หลากหลาย ในการพัฒนาผู้เรียนโดยมุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามสถานที่ศึกษาที่กำหนด

5.2 ขอบข่ายการจัดกิจกรรมนักเรียน

จิตรา ทองเกิด (2542, หน้า 30) กล่าวว่ากิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการให้ การศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสนใจ ความถนัด ตามธรรมชาติด้วยแท้จริง กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือช่วย อบรมนักเรียนให้รู้จักปรับตนเองในการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อฝึกเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดีในระบบประชาธิปไตย เป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของ นักเรียน เจตคติที่ดี พัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมอันพึงประสงค์ กิจกรรมในโรงเรียน มี 2 รูปแบบ คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อประกอบ ความเข้าใจในการสอนบทเรียนใดบทเรียนหนึ่ง การจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่สอน ในเวลาเรียนอันจำกัดตามจำนวนเวลาคาบของวิชานั้นๆ

2. ส่วนกิจกรรมเสริมเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง(2542,หน้า 1-2)ได้เสนอการจัดกิจกรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้าเป็นประจำ เน้นฝึกมารยาท ความเป็นผู้นำ ให้ทั่วถึงมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ

1.1 กิจกรรมเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณ

1.2 กิจกรรมฝึกมารยาทแสดงความเคารพบุคคลต่างๆ

1.3 กิจกรรมรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสะอาดเขตรับผิดชอบประจำวันของนักเรียน

2. จัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสุดสัปดาห์ มีกิจกรรมสำคัญคือ

2.1 กิจกรรมทางศาสนาทุกเย็นวันสุดสัปดาห์ ได้แก่ ฝึกจัดโต๊ะหมู่บูชา การกราบเบญจรงค์ประดิษฐ์ สวดมนต์ไหว้พระทำนองสรภัญญะ การนั่งสมาธิ

2.2 กิจกรรมทางศาสนาที่วัด เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง นิมนต์พระสงฆ์ มาอบรมคุณธรรมจริยธรรม บรรยายธรรมะ ฝึกปฏิบัติให้นักเรียนได้อารธนาศีล และอารธนาธรรม

2.3 กิจกรรมการบันทึกความดี ให้นักเรียนบันทึกความดีที่ทำลงในสมุด แล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟัง

3. ปฏิบัติกิจกรรมตามศาสนาของตนตามความเหมาะสม

สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ครบตามขั้นตอนการดำเนินงานตามระบบการแนะแนว เพื่อพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษา ต้องดำเนินการให้ครบทั้ง 9 กิจกรรมดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลผู้เรียนที่ตนเองรับผิดชอบเป็นรายบุคคล

2. คัดกรองผู้เรียนเพื่อจำแนกผู้เรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มปกติ และกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ

3. ดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษาเบื้องต้นในด้านต่างๆ ให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

4. ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และจำเป็นในการดำเนินชีวิต

5. ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน แนวทางการดูแลช่วยเหลือ และการส่งต่อผู้เรียน

6. ประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อการร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

7. กิจกรรมทั้งใน และนอกห้องเรียน เพื่อป้องกัน แก้ไข และส่งเสริม ผู้เรียนทุกคน รวมทั้งผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ ผู้ด้อยโอกาส และคนพิการ ให้ได้พัฒนาศักยภาพของตนเต็มความสามารถ

8. เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น

- 8.1 งานแนะแนว
- 8.2 จัดบริการด้านสุขภาพ
- 8.3 จัดหาทุนและอาหารกลางวัน
- 8.4 จัดให้มีการฝึกงานหารายได้ระหว่างเรียน
- 8.5 จัดกลุ่มสนใจฝึกทักษะพัฒนาอาชีพ
- 8.6 จัดบริการช่วยผู้เรียนที่มีปัญหาหรือความต้องการพิเศษ
- 8.7 ติดตามผลผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและผู้ที่ยจบการศึกษาแล้ว

กรมวิชาการ (2544, หน้า 33) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม เพราะการพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย และวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย กิจกรรม 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน ปรับปรุงการทำงาน โดยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น โครงการ ชุมนุมวิชาการ กิจกรรมรักการอ่าน กิจกรรมตามความสนใจ กิจกรรมสาธารณประโยชน์ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

2. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสม ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญาและการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งครูทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพการมีงานทำ

บุญยิ่ง เชื้อนิล (2544, หน้า 38) ได้สรุปขอบข่ายการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไว้ดังนี้

1. จัดทำโครงการประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลแก่นักเรียนประพฤติดี
2. จัดประกวดการเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก
3. จัดการแสดงของนักเรียนโดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม
4. การคัดเลือกผู้นำนักเรียนด้านจริยธรรม

พระวิสุทธีวงศ์ (2546, หน้า 6) ได้กล่าวถึงขอบข่ายการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ดังนี้

1. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะฝึกเด็กให้บำเพ็ญประโยชน์นั้น ควรได้รับการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสแต่งเครื่องแบบลูกเสือ มีการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชนและผู้อื่น ตลอดจนเป็นเครื่องเตือนให้ระลึกในหน้าที่ที่ยิ่งขึ้น

2. กิจกรรมศาสนา โรงเรียนได้จัดกิจกรรมศาสนาทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียนตามโอกาสโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันคริสตมาส

3. ดัดข้อความเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ตามบริเวณต่างๆ ในโรงเรียนเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจนักเรียนเมื่อได้อ่านบ่อยครั้ง

4. มีการนั่งสมาธิก่อนเรียน

5. มีการจัดสวนจริยธรรมและห้องจริยธรรม

6. มีการให้คะแนนความประพฤติและปฏิบัติ ตามโครงการธนาการความดี และคะแนนจิตพิสัย

พกา สัตยธรรม (2550, หน้า 318-319) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเสริม เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ และเกิดความเข้าใจ เมื่อนำไปปฏิบัติจริง การสอนในชั้นเรียนบางครั้ง ยังไม่เพียงพอที่จะให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง จึงควรมีการจัดกิจกรรมเสริมต่างๆ ดังนี้

1. การจัดพิธีพุทธมามกะให้แก่เยาวชนของชาติ ให้เขาได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือการยอมรับนับถือพุทธศาสนา

2. การร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาต่างๆ เช่น การพานักเรียนไปวัดในวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรม

3. การพาไปฟังเทศน์ในเทศกาลเทศน์มหาชาติ

4. ส่งเสริมให้ไปในงานพิธีทางศาสนา เช่น งานบวชนาค งานทอดผ้าป่า

5. ส่งเสริมให้ไปร่วมงานการพัฒนาวัดในด้านต่างๆ เช่น การปลูกต้นไม้ในวัด การช่วยกันปิดกวาดวัดให้สะอาด

6. ควรส่งเสริมให้เยาวชนได้ไปทำบุญตักบาตรในเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ที่ไม่ใช่เกี่ยวกับทางศาสนา เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์

7. การจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์หรือชมรมทางพุทธศาสนา

8. การฝึกปฏิบัติธรรม โดยการฝึกนั่งสมาธิ สวดมนต์

9. โครงการตอบปัญหาธรรม การเล่านิทานเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม

จากการที่นักวิชาการ ได้กล่าวถึงขอบข่ายการจัดกิจกรรมนักเรียน สามารถจัดได้ 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน ได้แก่กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และกิจกรรมการแนะแนว และ 2) กิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ฟังเทศน์ ฟังธรรม ร่วมงานกิจกรรมทางศาสนาทำบุญตักบาตร พัฒนาวัด กิจกรรมธนาการความดี จัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ ตอบปัญหา

ธรรมะ การจัดกิจกรรมที่วัด การนั่งสมาธิก่อนเรียน การจัดสวนจริยธรรม โดยความร่วมมือจาก ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เป็นคนดี มีจริยธรรม

6. การวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม

6.1 ความหมายของการวัดผลประเมินผล

ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ (2544, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การประเมินผลทาง จริยธรรม หมายถึง การชี้วัดความสำเร็จของการส่งเสริมจริยธรรมว่าพฤติกรรมนักเรียน เปลี่ยนไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมากน้อยเพียงใด

ศิริชัย กาญจนวาสี (2545, หน้า 283-284) ให้ความหมายของการวัด (measurement) หมายถึง เป็นกระบวนการกำหนดตัวเลข (assignment of numerals) ให้แก่ สิ่งต่างๆ ตามกฎเกณฑ์ และการประเมิน (evaluation) เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่า (value judgment) ของสิ่งต่างๆ ตามเกณฑ์หรือมาตรฐาน โดยทั่วไปการประเมินต้องอาศัยข้อมูลการวัด เป็นปรนัย แต่บางครั้งการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น

ทัศนัย สุคันธา (2549, หน้า 6) ได้กล่าวถึง การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและพิจารณาตัดสินคุณภาพการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโดยใช้เครื่องมือและหลักเกณฑ์ ที่โรงเรียนจัดสร้างขึ้น

อำไพ คำรอด (2549, หน้า, 4-5) ได้กล่าวถึงการวัดผลประเมินผล หมายถึง กระบวนการตรวจสอบ และพิจารณาการตัดสินคุณภาพการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนซึ่งส่งผลในการพัฒนา ผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือและหลักเกณฑ์ที่โรงเรียนจัดสร้างขึ้น

กล่าวโดยสรุป การวัดและประเมินผลทางจริยธรรม หมายถึง กระบวนการวัด และ ตัดสินสภาพและปัญหาของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โดยใช้เครื่องมือและหลักเกณฑ์ ในการตัดสินระดับสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นดำเนินการ

6.2 ขอบข่ายการวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 31-32) ได้กล่าวว่า การประเมินผลทางจริยธรรม เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของการส่งเสริมจริยธรรมว่า พฤติกรรมนักเรียนเปลี่ยนไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมากน้อยเพียงใด ควรมีการ แกะไขข้อบกพร่องอะไรบ้าง และแก้ไขที่ใคร (ครูหรือนักเรียน) การประเมินนั้นจะต้องรู้ว่า ประเมินอะไร แค่ไหน อย่างไร การประเมินจะต้องประเมินตามองค์ประกอบของจริยธรรม 4 ประการ คือ ความรู้เชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม เจตคติ ความเชื่อทางจริยธรรม และ พฤติกรรม เชิงจริยธรรม ซึ่งแต่ละองค์ประกอบของจริยธรรม มีความหมายดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวกับจริยธรรมของสังคม นั้นๆ เป็นความรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอน หรือเรียนรู้กันมากกว่าการกระทำชนิดใดดี ทำแล้ว

ได้รับการยกย่องสรรเสริญ ไม่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงความรู้ ความประพฤติ ว่าสิ่งใดไม่ควรกระทำ ไม่ควรประพฤติ

2. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์นั้น เหตุผลดังกล่าวจะช่วยให้ทราบแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำอาจขัดกับความรูสึกของคนส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

3. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรูสึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น ๆ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้น แสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้การกระทำในทางดี และเลวของบุคคล ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

กรมวิชาการ (2542, หน้า 69-72) กล่าวถึง การประเมินผลด้านจริยธรรมนั้น ผู้ประเมินจะต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะที่จะต้องวัด ดังนี้

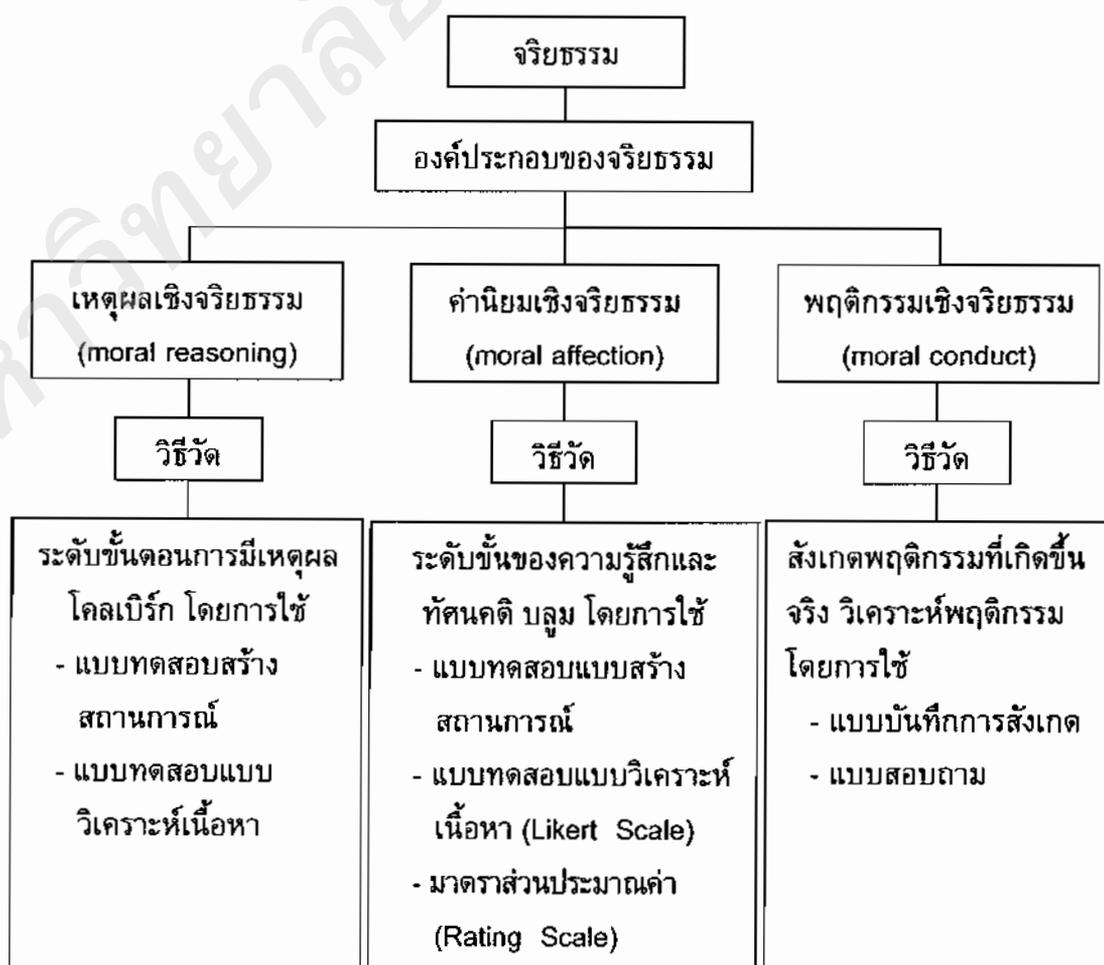
1. เหตุผลเชิงจริยธรรม (moral reasoning คำย่อ MR) หมายถึงการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้ จะแสดงให้เห็นเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลมีจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน อาจมีการกระทำหน้าที่คล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกันอาจมีเบื้องหลังการกระทำ และระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้เช่นกัน

2. ค่านิยมเชิงจริยธรรม (moral affection) ในสภาวะปกติบุคคลจะแสดงท่าทางพฤติกรรมหรือปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลัก 4 ประการ คือ ประการแรก มีความรู้เรื่องในการที่จะกระทำเรื่องนั้นหรือไม่ รู้ว่าการกระทำที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ประการที่สองคือ เขาจะต้องมีความสามารถในอันที่จะปฏิบัติงานนั้น ประการที่สาม ต้องอยู่ในบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่ชักนำให้แสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติงานนั้น ๆ และประการที่สี่ ต้องแสดงความยินดีในการแสดงพฤติกรรมนั้น จึงจะบังคับตัวเขาเองให้ปฏิบัติงานได้

การประเมินค่านิยมเชิงจริยธรรม เป็นกระบวนการที่มุ่งวัดปริมาณหรือระดับของการมีจริยธรรมของบุคคล เพื่อวางแผนพัฒนาจริยธรรมของบุคคลนั้นให้สูงขึ้น ซึ่งสามารถประเมินได้ โดยการสร้างแบบทดสอบ แบบสร้างสถานการณ์ หรือแบบทดสอบวิเคราะห์เนื้อหา ในการประเมินขั้นของความรูสึกหรือพฤติกรรมด้านความรูสึก (affective domain) ของ คาทโฮลบลูม และมาไซ (Krathwohl, Bloom, & Mosia) เป็นหลักซึ่งได้แก่การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบ

3. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม (moral conduct) เป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติที่สังคมต้องการ การกระทำใดๆ ของบุคคลที่สอดคล้องกับมาตรฐานการประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ก็จัดว่าบุคคลนั้นมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม การสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนี้ถือว่าเป็นวิธีการประเมินที่ตรงที่สุด เพราะการแสดงออกของนักเรียน หรือผู้ถูกสังเกตที่มีความสม่ำเสมอที่เป็นระยะเวลานาน ย่อมแสดงถึงรูปแบบของความประพฤติปฏิบัติที่เป็นลักษณะประจำตัวของบุคคลนั้น ซึ่งเราสามารถลงความเห็นได้ว่า นักเรียนมีจริยธรรมหรือไม่ และมีอยู่ในระดับใด

การประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยวิธีการสังเกตจะต้องเลือกพฤติกรรมที่ครอบคลุมสถานการณ์ต่างกัน เพื่อให้ได้พฤติกรรมตัวแทนที่สมบูรณ์ของจริยธรรมนั้นๆ และต้องสังเกตหลายๆ ครั้ง เพื่อมั่นใจว่าเป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกสังเกต รูปแบบการวัดและประเมินผลด้านจริยธรรม มีรูปแบบสรุปได้ดังภาพ 2

ภาพ 2 รูปแบบการวัดและประเมินผลด้านจริยธรรม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า 33

ในการประเมินผลทางจริยธรรม ผู้ประเมินมี 2 ลักษณะ คือ

1. ผู้อื่นประเมินนักเรียนเรียกว่า การวัดทางตรงผู้ประเมินได้แก่ครู ผู้ปกครอง หรือเพื่อนนักเรียน ประเมินการกระทำของนักเรียนในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นสถานการณ์จริงสถานการณ์จำลอง ว่าบุคคลจะทำอะไร อย่างไร ในสถานการณ์นั้นๆ วิธีวัด คือ การสังเกต เครื่องมือวัด ได้แก่ แบบสำรวจรายการ แบบประมาณค่า ฯลฯ ส่วนใหญ่จะใช้วัดพฤติกรรมด้าน จิตพิสัย และทักษะพิสัยจะใช้การทดสอบ

2. นักเรียนประเมินตนเอง เรียกว่า การวัดทางอ้อม กระทำโดยให้นักเรียน บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก หรือการปฏิบัติตนเองในสถานการณ์ต่างๆ เครื่องมืออาจใช้แบบสำรวจรายการ แบบประมาณค่า หรือให้นักเรียนเขียนรายงานพฤติกรรม ของตนเอง

การสรุปผล การประเมินนักเรียนแต่ละคน ควรนำผลการวัดผลของครู ผู้ปกครองเพื่อนนักเรียน และผลที่นักเรียนประเมินตนเองมาประกอบด้วยจึงจะสามารถสรุปเป็น พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนให้เที่ยงตรงยิ่งขึ้น

วิธีการวัด ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ การให้รายงาน ตนเอง กลวิธีการระบายความในใจ สังคมมิติ ซึ่งวิธีการดังกล่าว ผู้ประเมินอาจเป็นนักเรียน ประเมินตนเอง หรือผู้อื่นประเมิน (ครู ผู้ปกครอง เพื่อน) ถ้าจะให้การประเมินในแต่ละครั้ง มีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดเครื่องมือวัดให้สอดคล้องกับวิธีการนั้นๆ ด้วย

วิธีการวัดและเครื่องมือวัดที่ใช้ประเมินพฤติกรรมจริยธรรมมีหลายชนิด ในที่นี้ จะนำเสนอเพียง 3 ชนิด ดังต่อไปนี้

1. การสังเกตเป็นการดูพฤติกรรมต่างๆ แสดงออกด้วยสายตาในสถานการณ์ หนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถเห็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ ในการสังเกต ต้องกำหนดประเด็นหรือสิ่งที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้าก่อน ขณะสังเกตต้องจดบันทึกไว้ด้วย ผลที่ได้ จากการสังเกตจะตรงกับความเป็นจริงมากกว่าวิธีอื่นๆ เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่ แบบ สังเกตพฤติกรรม แบบสำรวจรายงาน แบบจัดอันดับคุณภาพ

2. การสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือวัดอีกชนิดหนึ่ง ที่ใช้วัดพฤติกรรมทั้งทางด้าน จิตพิสัย และทักษะพิสัย การสัมภาษณ์ มีลักษณะคล้ายกับการถามตอบด้วยวาจา ปากเปล่า แต่เป็นในลักษณะการพูดคุยที่มีจุดมุ่งหมาย สามารถนำไปใช้ประกอบกับเครื่องมือวัดชนิดอื่น โดยเฉพาะการสังเกตได้เป็นอย่างดี การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่ได้เปรียบกว่าการสังเกต ตรงที่ไม่ต้องรอคอยพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่แน่ใจว่าจะเกิดหรือไม่ เพราะสามารถถามได้ทันที การสัมภาษณ์ ที่ดีจะต้องมีการจดบันทึกผลการสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์

3. แบบทดสอบ เป็นวิธีการวัดซึ่งอาจทำได้โดยการถามตอบด้วยวาจา หรือให้ เขียนตอบ ซึ่งลักษณะของคำถามอาจเป็นการถามความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ และถาม

ความรู้สึกโดยใช้สถานการณ์เป็นตัวเรา ซึ่งสถานการณ์อาจใช้เรื่องราวที่เป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ และเรื่องราวที่เป็นรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ

การประเมินพฤติกรรมจริยธรรมแต่ละคุณลักษณะมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์พฤติกรรมคุณลักษณะจริยธรรม แต่ละคุณลักษณะจัดเป็นพฤติกรรมไม่สามารถตรวจสอบได้ จึงต้องแยกแยะให้เป็นพฤติกรรมย่อยสามารถตรวจสอบได้ก่อน เมื่อตรวจสอบแล้วจึงสรุปในคุณลักษณะในคุณจริยธรรมนั้นๆ อีกทีหนึ่ง ซึ่งขั้นตอนนี้ได้ดำเนินการไปแล้วก่อนที่จะจัดทำแผนการสอน

2. เลือกวิธีการวัดและสร้างเครื่องมือวัด พฤติกรรมที่เกิดขึ้นบางคุณลักษณะอาจแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเลือกวิธีการวัดและใช้เครื่องมือวัดให้สอดคล้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่ต้องการวัด เช่น จุดประสงค์ที่เป็นด้านพุทธิพิสัยควรใช้แบบทดสอบ ด้านจิตพิสัยวิธีวัดที่ตรงที่สุดคือ การสังเกต แต่ถ้าบางครั้งต้องวัดกับคนหมู่มาก และจำกัดด้านเวลา ก็อาจใช้แบบวัดสถานการณ์ สำหรับด้านทักษะพิสัย วิธีวัด คือ การสังเกต โดยจะต้องมีแบบบันทึกผลการสังเกตด้วย ซึ่งการสังเกตนั้นจะเน้นกระบวนการปฏิบัติ

3. กำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน การกำหนดเกณฑ์เป็นเรื่องที่ค่อนข้างไม่เป็นปรนัยเพราะขึ้นอยู่กับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตามถ้าไม่มีเกณฑ์ก็จะไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยวินิจฉัยและช่วยในการปรับปรุงผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะนั้นๆ เพราะฉะนั้นต้องมีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน โดยปรับเกณฑ์ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

4. ดำเนินการวัด ขั้นนี้ก็เช่นกันเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะเป็นการใช้เครื่องมือซึ่งจะต้องมีคำชี้แจงการใช้อย่างละเอียด และเน้นให้ดำเนินการตามคู่มืออย่างเคร่งครัดเพื่อผลที่ออกมาจะได้ตรงกัน

5. การประเมิน การลงความเห็นหรือสรุปความเห็นเป็นขั้นที่จะวิเคราะห์ตามเกณฑ์ว่า พฤติกรรมจริยธรรมของผู้เรียนมีมากน้อยเพียงไร หรือจะส่งเสริมจุดดีอย่างไรเพื่อให้คุณลักษณะที่ดีนั้นคงอยู่และพัฒนายิ่งขึ้น

จากการที่นักวิชาการ ได้ให้ความเห็นขอบข่ายของการวัดผลประเมินผล ทางจริยธรรม สรุปได้ว่าการประเมินผลทางจริยธรรมนักเรียน เป็นเรื่องซึ่งความสำเร็จของการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรม มีกระบวนการตรวจสอบและพิจารณาตัดสินคุณภาพการส่งเสริม โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ โดยนำผลการประเมินของทุกฝ่าย มาสรุปและเสนอผลให้ครู ผู้ปกครองทราบ มีการติดตามผลว่านักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยนำแนวทางการปฏิบัติที่ดีไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีการติดตามผลการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรม จะต้องวัดและประเมินนักเรียนทั้งในห้องเรียนปกติ และนอกห้องเรียน ขณะปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ใช้เครื่องมือการวัด

ให้สอดคล้องกับวิธีการวัดด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย และต้องเตรียมเครื่องมือก่อนเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

1. ความหมายของปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 687) ให้ความหมายของคำว่า ปัญหา หมายถึง ข้อสงสัย เป็นอยู่ สภาพข้อขัดข้อง

อัปสร สุโชติ (2544, หน้า 7) กล่าวว่า ปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับข้อสงสัย ข้อขัดข้อง

บุญยิ่ง เชื้อนิล (2544, หน้า 5) ได้ให้คำจำกัดความของปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องที่ทำให้การดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จดังที่คาดหวัง

อัยนา เพชรทองคำ (2545, หน้า 61) ให้คำจำกัดความของปัญหา หมายถึง สภาพความแตกต่างทางความคิดเห็นของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีทั้งข้อดี และข้อเสีย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงาน

สุรพล พุฒคำ (2546, หน้า 8) กล่าวว่า ปัญหา หมายถึง ความสลับซับซ้อนของสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับสถานการณ์เพียงบางสถานการณ์ หรือหลายสถานการณ์ในเวลาเดียวกันก็ได้

ทวน เทียงเจริญ (2546, หน้า 9) กล่าวว่าปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารของงานสถานศึกษา

ฮอย ,และมิสเกล (Hoy, & Miskel, 2001, p.33) กล่าวว่า ปัญหา หมายถึง ความไม่พึงพอใจที่มีความจำเป็นต้องเอาใจใส่ดูแล หรือขาดการเอาใจใส่ดูแล และยังเป็นความแตกต่างของวิธีการแก้ปัญหาและการเลือกวิธีการแก้ปัญหา ปัญหาอาจนำไปสู่หรืออาจไม่นำไปสู่การแก้ปัญหา และปัญหาอาจได้รับการแก้ไข เมื่อวิธีการแก้ปัญหานั้นถูกนำไปใช้

จากการที่นักวิชาการกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ปัญหา หมายถึง สภาพการณ์ ที่ไม่พึงประสงค์ ที่บุคคลมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน แต่ต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ส่งผลกระทบต่อการทำงาน ดังนั้นปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนย่อมหมายถึงสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่ผู้ปฏิบัติด้านการส่งเสริมจริยธรรมมีความเข้าใจ หรือ ปฏิบัติไม่ตรงกัน ซึ่งต้องดำเนินการแก้ไขเพื่อให้การส่งเสริมจริยธรรมมีประสิทธิภาพ

2. ขอบข่ายของปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

อ่ำไพ คำรอด (2549, หน้า 108) ได้ศึกษาปัญหาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี พบว่า ในภาพรวม 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารและการนิเทศ ด้านการจัด

สภาพแวดล้อม ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการวัดและประเมินผล พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่มาก ส่วนระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหาร และครูมีภาระงานหรือมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน จึงส่งผลให้การปฏิบัติงานด้านการจัดการ การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มากขึ้น เพราะผู้บริหารและครูประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและบุคคลทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ และโรงเรียนให้ความสำคัญ มีนโยบาย แนวปฏิบัติ แผนงาน /โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ที่ชัดเจน มีการติดตามและประเมินผล จึงทำให้เกิดปัญหาลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2547, หน้า 100-102) ศึกษาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของเด็กและเยาวชนไทย (ระดับมัธยมศึกษา) พบปัญหาดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก และเยาวชนไทย ระดับมัธยมศึกษาตามความคิดเห็นของบิดา มารดา ครูอาจารย์ และสื่อมวลชน นั้น ผลการศึกษา พบว่า บิดา มารดา ครูอาจารย์ และสื่อมวลชน มีความเห็นว่า เด็กและเยาวชน ไทยระดับมัธยมศึกษาส่วนมากขาดความรับผิดชอบ ขาดความอดทน ไม่วิริยะอุตสาหะ ไม่ค่อย มีน้ำใจ ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ประหยัดแต่ฟุ่มเฟือย ไม่เชื่อฟังครูอาจารย์ บิดามารดา ไม่ซื่อสัตย์ ใช้ถ้อยคำภาษาไม่ไพเราะ ไม่มีสัมมาคารวะ ไม่ให้ความเคารพผู้ใหญ่ ไม่รู้จักกาลเทศะ ไม่ตรง ต่อเวลา ก้าวร้าวใช้ความรุนแรง ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมคุณธรรม จริยธรรมจากที่บ้าน และ เลียนแบบสื่อโฆษณาโดยขาดวิจารณญาณ

2. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและ เยาวชนไทยระดับมัธยมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดา ตามความคิดเห็นของบิดา มารดา ครู อาจารย์ และสื่อมวลชนนั้น ผลการศึกษา พบว่า ส่วนมากจะเป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับปัญหาและ อุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กไทยและเยาวชนไทยระดับมัธยมศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดา ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู โดยบิดามารดาไม่มีเวลา ให้นุเคราะห์ดี ไม่ใกล้ชิดบุตรธิดา ไม่เป็นแบบอย่างที่เหมาะสม ไม่กล้าแนะนำ อบรมสั่งสอนบุตร ธิดา ยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับความประพฤติของบุตรธิดาไม่ได้ และอุปสรรคในการพัฒนา คุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดา คือ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุน จากบิดามารดา

3. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและ เยาวชนไทยระดับมัธยมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับครูอาจารย์ และสถาบันการศึกษา ตามความ คิดเห็นของบิดา มารดา ครูอาจารย์ และสื่อมวลชนนั้น ผลการศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษา ไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอย่างจริงจัง และไม่ได้ระบุเนื้อหาสาระ ที่ชัดเจนว่าต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอะไรและอย่างไร ครูมีภาระงานสอนและธุรการ มาก ไม่มีเวลาสั่งสอนเด็กและเยาวชนทั้งคุณธรรมและจริยธรรม ขาดการประสานงานร่วมกัน ระหว่างบุคลากรฝ่ายต่างๆ ของโรงเรียนและสถาบันการศึกษา ขาดการจัดกิจกรรมพัฒนา

คุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละสัปดาห์ควรจัดเวลาให้มีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ในการจัดกิจกรรมควรใช้เทคนิค สื่อ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ภายหลังจากจัดกิจกรรมควรมีการติดตามผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และครูอาจารย์ควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนไทยในระดับการศึกษา

4. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนไทยระดับมัธยมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ตามความคิดเห็นของบิดา มารดา ครู อาจารย์ และสื่อมวลชนนั้น ผลการศึกษา พบว่า 1) เด็กและเยาวชนไทยระดับมัธยมศึกษาจะเลียนแบบพฤติกรรมและการแสดงออกต่างๆ จากสื่อและการโฆษณา และบางครั้งขาดวิจาร์ณญาณในการแยกแยะความถูกต้อง ดังนั้นการนำเสนอสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ควรไตร่ตรองเพื่อมิให้เกิดปัญหาความรุนแรงตามมา และ 2) กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมมีน้อยมาก จึงควรสอดแทรกเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ให้เพิ่มมากขึ้น

อรุณ จันทวานิช (2549, หน้า 13) เลขาธิการสภาการศึกษาเปิดเผยว่า สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดยสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ได้จัดทำโครงการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยประเมินสถานภาพของผู้เรียนเชิงลึก ด้านคุณธรรมจริยธรรม และการจัดการเรียนรู้ตามวัยของผู้เรียนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้ ในปีการศึกษา 2549 พบว่า เรื่องที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขในระดับประถมศึกษา บุคลากรบางส่วนเห็นว่าควรมีการปรับปรุงเรื่องความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ การปฏิบัติตนตามคำสอนทางศาสนา ส่วนระดับมัธยมศึกษา ยังไม่ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างระเบียบวินัย การมีสัมมาคารวะ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งปัญหาในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม เช่น ผู้ปกครองไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาตั้งแต่แรก จะมาร่วมเฉพาะกิจกรรมวันสำคัญๆ เท่านั้น ครูสอนจริยธรรมแบบเดิมๆ และภาระงานครูมีมากเกินไป

พระเทวินทร์ เทวินโท (2550, หน้า 164-165) ได้กล่าวถึง ปัญหาของครูที่ขาดจริยธรรม คือครูในปัจจุบันไม่มีจิตวิญญาณ ของความเป็นครูที่ดีมีจำนวนมาก ครูไม่มีความรู้ อย่างแท้จริงในสัจธรรม แต่กลับหลงคิดว่ามีความรู้ เป็นครูมาตามหลักสูตร ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่จนตกเป็นทาสทางภาษา ทางวิชาการของประเทศอื่น ต้องคอยเดินตามผู้อื่นซึ่งมีผลเสียต่อไปยังลูกศิษย์และประเทศชาติ ส่วนปัญหาจริยธรรมของนักเรียน นั้น การที่นักเรียนได้เรียน ได้ประสบพบเห็นได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี และมีจริยธรรมที่อ่อนแอ ไม่มีจริยธรรมที่เข้มแข็ง ในการนำชีวิตทำให้นักเรียนไม่มีอุดมการณ์ที่ดีในการทำงาน หรือมีอุดมการณ์ก็มีในแง่ขัดแย้งกัน ทำลายกันทำให้นักเรียนกลายเป็นคนดื้อกับผู้ใหญ่ทำให้นักเรียนไม่ได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่อนุชนการที่จะทำให้นักเรียนมีจริยธรรมที่ดีต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้ดี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 (2551, หน้า 6) ได้กล่าวถึงปัญหาหรืออุปสรรคในการส่งเสริมจริยธรรมดังนี้

1. การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลาง จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลำช้า ทำให้เป็นปัญหาต่อการดำเนินงานของหน่วยปฏิบัติต้องเร่งรีบให้ทันตามปฏิทินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์บางส่วนขาดความมั่นใจในการดำเนินงานบูรณาการคุณธรรมนำความรู้

3. สถานศึกษาส่วนใหญ่ขาดแคลนครู ครูมีภารกิจที่ต้องปฏิบัตินอกเหนือจากการเรียนการสอนมาก เช่น การบริหารทั่วไป งานข้อมูลสารสนเทศ งานวัดผลประเมินผล ทำให้ไม่มีเวลาในการดำเนินงาน

4. โรงเรียนไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการจัดกิจกรรม/โครงการต่างๆ จากผู้ปกครองชุมชนไม่มากเท่าที่ควร

จากการสัมภาษณ์ นายวรการ ฐานะวิจิตร (2552, มกราคม 7) รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 เรื่อง ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหาร

1. ด้านการบริหาร มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยให้ความสนใจในการส่งเสริมจริยธรรม

1.2 นโยบายและจุดเน้นของโรงเรียนด้านการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนขาดความชัดเจน

1.3 ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากครูในการจัดกิจกรรมส่งเสริม

1.4 ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรม

1.5 บุคลากรในโรงเรียนมีไม่เพียงพอในการดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรม

2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้

2.1 สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียนไม่เอื้อต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

2.2 สถานที่ฝึกปฏิบัติจริยธรรม ขาดความเหมาะสม

2.3 โรงเรียนขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการอบรมจริยธรรมนักเรียน

2.4 ภัยนิเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมไม่สร้างแรงจูงใจให้นักเรียน

เปลี่ยนแปลง

2.5 ขาดผู้นำด้านจริยธรรม

3. ด้านการจัดการเรียนการสอน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้

3.1 เนื้อหาวิชามีมาก ครูไม่มีเวลาสอดแทรกจริยธรรมนักเรียน

3.2 การเรียนการสอนมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากเกินไป จนทำให้ครูผู้สอน ละเลยเรื่องการส่งเสริมจริยธรรม

3.3 วิธีการอบรมจริยธรรมไม่เหมาะสม และไม่เป็นที่พึงพอใจแก่นักเรียน เช่น พุดสั้นเกินไป พุดในสิ่งที่ไม่น่าชม

3.4 ครูมีภาระกิจการงานที่ต้องรับผิดชอบมากจึงไม่ค่อยมีเวลาในการส่งเสริม จริยธรรมนักเรียน

4. ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรม ดังนี้

4.1 นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมด้านจริยธรรมไม่ทั่วถึง

4.2 นักเรียนไม่มีโอกาสรับรู้นโยบายด้านดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

4.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนยังแก้ปัญหา ไม่ตรงประเด็น

4.4 นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมเนื่องจากโรงเรียนบังคับ ไม่ได้ เกิดจากความไม่พอใจ

5. ด้านการวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมดังนี้

5.1 ขาดข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้ปัญหาด้านจริยธรรมนักเรียน

5.2 ครูขาดความรู้ ความเข้าใจวิธีการประเมินผลการอบรมจริยธรรม

5.3 ครูในโรงเรียนมองข้ามความสำคัญของการประเมินผลการส่งเสริม จริยธรรมนักเรียน

5.4 ครูดูแล กำกับ ติดตามพฤติกรรมด้านจริยธรรมนักเรียนไม่สม่ำเสมอขาด ความต่อเนื่อง

5.5 เป้าหมายในการประเมินผลทางจริยธรรมขาดความชัดเจน

5.6 นักเรียนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริม จริยธรรมนักเรียน

จากที่นักวิชาการ ได้กล่าวถึง ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน พอสรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ มี 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการบริหาร ซึ่งมีปัญหาดังนี้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยให้ความสนใจ ในการส่งเสริมจริยธรรม

1.2 นโยบายและจุดเน้นของโรงเรียนด้านการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนขาดความ ชัดเจน

1.3 ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากครูในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม และ ขาดการ ประสานงาน ที่ดี

1.4 ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรม

1.5 บุคลากรในโรงเรียนมีไม่เพียงพอในการดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรม

- 1.6 การจัดสรรงบประมาณล่าช้า
- 1.7 ผู้ปกครอง ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมจริยธรรม
2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม มีปัญหาดังนี้
  - 2.1 สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียนไม่เอื้อต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 2.2 สถานที่ฝึกปฏิบัติจริยธรรม ขาดความเหมาะสม
  - 2.3 โรงเรียนขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการอบรมจริยธรรมนักเรียน
  - 2.4 ป้ายนิเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมไม่สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเปลี่ยนแปลง
  - 2.5 ขาดผู้นำด้านจริยธรรม
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน มีปัญหาดังนี้
  - 3.1 เนื้อหาวิชามีมาก ครูไม่มีเวลาสอดแทรกจริยธรรมนักเรียน
  - 3.2 การเรียนการสอนมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากเกินไปจนทำให้ครูผู้สอนละเลยเรื่องการส่งเสริมจริยธรรม
  - 3.3 วิธีการอบรมจริยธรรมไม่เหมาะสม และไม่เป็นที่พึงพอใจแก่นักเรียน เช่นพูดสั้นเกินไป พูดในสิ่งที่เป็นนามธรรม
  - 3.4 ไม่ได้กำหนด หรือระบุเนื้อหาสาระ ที่ส่งเสริมจริยธรรมที่ชัดเจน
4. ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนมีปัญหาดังนี้
  - 4.1 นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมด้านจริยธรรมไม่ทั่วถึง
  - 4.2 นักเรียนไม่มีโอกาสรับรู้นโยบายด้านดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 4.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนยังแก้ปัญหาไม่ตรงประเด็น
  - 4.4 นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมเนื่องจากโรงเรียนบังคับ ไม่ได้เกิดจากความไม่พอใจ
5. ด้านการวัดผลประเมินผลทางจริยธรรม มีปัญหาดังนี้
  - 5.1 ขาดข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้ปัญหาด้านจริยธรรมนักเรียน
  - 5.2 ครูขาดความรู้ ความเข้าใจวิธีการประเมินผลการอบรมจริยธรรม
  - 5.3 ครูในโรงเรียนมองข้ามความสำคัญของการประเมินผลการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
  - 5.4 ครูให้ความดูแล กำกับ ติดตามพฤติกรรมด้านจริยธรรมนักเรียนไม่สม่ำเสมอ ขาดความต่อเนื่อง
  - 5.5 เป้าหมายในการประเมินผลทางจริยธรรมขาดความชัดเจน
  - 5.6 นักเรียนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

กนกพรรณ บุญธรรม (2540, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องพฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนด้านความอดทน ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความสามัคคีพบว่าครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุด ด้านใฝ่รู้ พบว่าครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการติดตามการปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุด ส่วนด้านความซื่อสัตย์นั้น จากการสังเกตการณ์สอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการแสดงตนเป็นแบบอย่างมากที่สุด และในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนทุกด้าน ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการส่งเสริมแรงน้อยที่สุด ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังด้านความใฝ่รู้น้อยที่สุด กลุ่มประสบการณ์ที่ครูแสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน พบว่า กลุ่มทักษะครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรมด้านความอดทน ด้านความมีระเบียบวินัยและด้านความสามัคคีให้แก่เด็กนักเรียนมากที่สุด กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรม ด้านความใฝ่รู้มากที่สุด และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด

พีระพงษ์ เจริญพันธะวงษ์ (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะรายกรณี โรงเรียนกระสังพิทยาคม อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการดำเนินการปัญหา สาเหตุและการแก้ไขปัญหาการจัดกิจกรรมการปลูกฝังจริยธรรมของโรงเรียนกระสังพิทยาคม อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่อาจารย์ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนกระสังพิทยาคม จำนวน 38 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้จากการสุ่มแบบแบบเจาะจง เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสำรวจ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่างๆ ครูอาจารย์สอนในโรงเรียน ได้ปลูกฝังคุณธรรม โดยในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียนการสอนรายวิชาต่างๆ ได้พูดถึงเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ครอบคลุมหมายให้นักเรียนปฏิบัติได้มากน้อยเท่าไร โรงเรียนกำหนดการปลูกฝังคุณธรรมทุกด้าน ในการสอนเนื้อหาวิชาการในทุกๆรายวิชาและทุกครั้งที่ทำการสอน ปัญหาที่พบส่วนมากจะเกิดจากตัวนักเรียนเอง คือ นักเรียนบางส่วนไม่ได้ให้ความสนใจ อีกทั้งยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควรการสอดแทรกคุณธรรมในด้านต่างๆ ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยากเนื่องจากอาจารย์ผู้สอนขาดเทคนิคการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ครู

2. การปลูกฝังจริยธรรมโดยตรง โรงเรียนได้ดำเนินการโดยการสอนรายวิชา ที่มีเนื้อหาด้านจริยธรรม มีการใช้สื่อการสอนเพื่อปลูกฝังจริยธรรม มีการอบรมหน้าเสาธงโดยครู เหวอร์และครูที่ปรึกษา มีการอบรมประจำสัปดาห์โดยคณะกรรมการงานจริยธรรม เชิญวิทยากร จากภายนอก มาให้การอบรมมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญอื่นๆ การจัด กิจกรรมค่ายพุทธบุตร แต่โรงเรียนขาดงบประมาณในการดำเนินการนักเรียนบางส่วนยังไม่มี การปฏิบัติตนตามเป้าหมาย เนื่องจากสื่อจากภายนอกมีอิทธิพล เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และ หนังสือพิมพ์ มีการลอกเลียนแบบให้ตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม โรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยการให้ คำแนะนำในการเลือกสื่อการเชิญวิทยากรมาให้การอบรมมากขึ้นและจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม

3. การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน โรงเรียนได้มีการกำหนด กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน อาจารย์ทุกคนและนักเรียนร่วมมือกัน การจัดกิจกรรมการปลูกฝัง จริยธรรมของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมพิเศษนอกเหนือจากการเรียนการสอน จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีจริยธรรม ปัญหาที่สำคัญที่พบ คือ การ จัดกิจกรรมเข้าค่ายจริยธรรมไม่สามารถจัดได้ครบทุกชั้น นักเรียนบางส่วนขาดความสนใจและ ไม่กระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม โรงเรียนแก้ปัญหาโดยให้มี ป้ายคำเตือนคำสุภาพติด เพื่อปลูกฝังจริยธรรมด้านต่างๆ ขอความร่วมมือจากส่วนราชการ ชุมชน และวัด เพื่อกำหนด มาตรการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

จุฬาวดี วรรณวิเศษ, และคนอื่นๆ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการส่งเสริม จริยศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญ ศึกษา จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

1. ด้านการบริหาร เพื่อส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียน ส่วนใหญ่มีการส่งเสริมจริย ศึกษาในระดับมากทุกข้อ ยกเว้น การที่ครูประจำชั้นควรเยี่ยมบ้านนักเรียนอยู่ในระดับน้อย
2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียน ทุกโรงเรียนได้ดำเนินการเพียงระดับปานกลาง
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมนักเรียน ที่ส่งเสริมจริยศึกษา ในระดับน้อย ถึงน้อยที่สุดเกือบทุกด้าน โดยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ดังนี้
  - 3.1 กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษาที่นักเรียนชอบมากที่สุด คือ วันจัดกิจกรรม ในวันสำคัญๆ และไม่ชอบมากที่สุด คือ การจัดบวชสามเณรหมู่ภาคฤดูร้อน
  - 3.2 ระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษามากที่สุด คือทุกวันศุกร์ และในคาบวิชาพระพุทธศาสนา
  - 3.3 บุคลากรที่มีบทบาทในการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นมากที่สุด คือ ครูทุกคน รองลงมาคือ ครูฝ่ายจริยศึกษาและครูสอนพุทธศาสนา

3.4 รูปแบบการส่งเสริมการประพุดิตติ ที่นักเรียนต้องการมากที่สุด คือ ผู้ที่ประพุดิตควรได้รับการยกย่องอย่างเป็นเกียรติบัตร การมีวินัยในตนเอง รั้รับผิดชอบ ด้วยตนเอง และการระบุดะแนความประพุดิตในใบรับรองวุฒิ

4. ผลการเปรียบเทียบสภาพการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษากรมสามัญศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่านักเรียนหญิงมีทัศนคติการจ้ดสภาพการส่งเสริมจริยศึกษา สูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .001 ในภาพรวมด้านการจ้ดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการจ้ดกิจกรรมนักเรียนยกเว้นด้านบริหารเพื่อส่งเสริมจริยศึกษาด้านเดียวที่นักเรียนหญิงมีทัศนคติไม่แตกต่างกับนักเรียนชาย

5. ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนที่มีขนาดต่าง ๆ พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษากรมสามัญศึกษา จังหวัดพิษณุโลกขนาดกลาง ส่งเสริมจริยศึกษาสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทั้งด้านการจ้ดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การจ้ดกิจกรรมการเรียนการสอน และจ้ดกิจกรรมนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว พบว่า การส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของผู้บริหารและครูอยู่ในระดับมากคือ ด้านการกำหนดนโยบายด้านการจ้ดสภาพแวดล้อม ทุกโรงเรียนดำเนินการในระดับปานกลาง ด้านการจัดการเรียนการสอนและการจ้ดกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยศึกษาอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

ชอบ เอี่ยมประสงค์ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา 431 โรงเรียน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่การบริหาร ด้านการจ้ดสภาพแวดล้อม ด้านการนิเทศและการสอน ด้านการจ้ดกิจกรรม และด้านการประเมินผลทางจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีแนวโน้มไปในทางระดับมาก และ 2) โรงเรียนประสบปัญหาในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับปานกลาง โดยมีแนวโน้มไปในทางระดับน้อย 4 ด้าน คือการบริหาร ส่วนการจ้ดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การนิเทศและการสอน และการประเมินผลทางจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีแนวโน้มไปในทางระดับมาก โรงเรียนประสบปัญหาระดับน้อยถึงปานกลาง ปัญหาที่มีมากกว่าประเด็นอื่นๆ คือสภาพแวดล้อมที่บ้านของนักเรียนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ยาก และขาดงบประมาณในการจ้ดกิจกรรมต่างๆ

บุญยิ่ง เชื้อนิล (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอ่างทอง และเพื่อเปรียบเทียบสภาพ

และปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามขนาดโรงเรียน ประชากรที่ใช้ ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาศึกษาจังหวัดอ่างทอง ปีการศึกษา 2543 จำนวน 157 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) มีสภาพการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือด้านการสอนและการนิเทศ ระดับปานกลาง 4 ด้าน คือด้านการบริหาร ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการจัดกิจกรรม และด้านการประเมินผลทางจริยธรรม 2) ปัญหาในการดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนมีปัญหาในระดับน้อยทั้ง 5 ด้าน และ 4) โรงเรียนขนาดต่างกันมีปัญหาในการดำเนินงาน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกัน 2 ด้าน คือด้านการบริหาร และด้านการประเมินผล ทางจริยธรรม แตกต่างกัน 3 ด้าน คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการสอน และการนิเทศ และด้านการจัดกิจกรรม

ปียนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดนนทบุรี พบว่า 1) ด้านการบริหารโรงเรียนดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียนในระดับมาก และมีปัญหาในระดับปานกลางที่เป็นปัญหามาก 2 ประเด็น คือ ผู้บริหารให้ความสนใจการส่งเสริมจริยธรรมน้อยกว่าด้านการเรียนการสอน และการขาดงบประมาณในการดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรม 2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม โรงเรียนดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมาก และมีปัญหาในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามากกว่าประเด็นอื่นๆ คือ สถานที่สำหรับฝึกปฏิบัติจริยธรรมขาดความเหมาะสม 3) ด้านการสอนและการนิเทศ โรงเรียนดำเนินการในด้านการสอนและการนิเทศเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมาก และมีปัญหาในระดับปานกลางที่เป็นปัญหามากกว่าประเด็นอื่นๆ คือ โรงเรียนมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากเกินไป จนทำให้ครูผู้สอนละเลยการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน 4) ด้านการจัดกิจกรรม โรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับปานกลาง และมีปัญหาในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามากกว่าประเด็นอื่นคือ การแก้ปัญหาการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนของโรงเรียนยังไม่ตรงประเด็น 5) การประเมินผลทางจริยธรรม โรงเรียนดำเนินการประเมินผลทางจริยธรรมของนักเรียนในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดระบุว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ติดตามผลการประเมินผลทางจริยธรรมโดยเน้นพฤติกรรมของนักเรียนในระดับมาก สำหรับปัญหาด้านการประเมินทางจริยธรรมปรากฏว่าอยู่ในระดับปานกลาง ที่มีปัญหามากกว่าประเด็นอื่น คือ ครูให้ความดูแล กำกับติดตามพฤติกรรมด้านจริยธรรมของนักเรียนไม่สม่ำเสมอและขาดข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้ด้านจริยธรรมของนักเรียน

มานิต คงเจริญ (2545, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาและเพื่อเปรียบเทียบบทบาทผู้บริหารโรงเรียน ในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 290 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน สถิติที่ใช้ได้แก่ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว(one way ANOVA)และการทดสอบค่าวิกฤตที่ (t - test) ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมาก 2. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนระหว่างความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดต่างกัน แตกต่างกัน 3. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนระหว่างความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีกับครูผู้สอนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีแตกต่างกัน 4. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนระหว่างความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีประสบการณ์มากกับครูผู้สอนที่มีประสบการณ์น้อยแตกต่างกัน

สมหมาย เกาเสน (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนมีนบุรี สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพการส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครูโรงเรียนมีนบุรี อยู่ในระดับมาก ทุกกิจกรรมโดยครูใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ในอันดับแรก รองลงมาคือการอบรมนักเรียน การประเมินผลคุณธรรม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามลำดับ ส่วนการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมน้อยที่สุด ด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน มีกิจกรรมการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการนำเหตุการณ์ประจำวันที่เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องจริยธรรมให้นักเรียนเห็นคุณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่การส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่นการรณรงค์ต้านยาเสพติด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือครูชี้แนะให้นักเรียนทราบทันทีที่รู้ว่านักเรียนประพฤติผิดด้านจริยธรรม ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ อยู่ในระดับมากตามลำดับ ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นำนักเรียนปฏิบัติตามกิจกรรมทำบุญ ตักบาตร เวียนเทียน หรือปล่อยนกปล่อยปลา ร่วมกับชุมชนและผู้ปกครองในโอกาส และเทศกาลทางศาสนา หรือ วันพระ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด กิจกรรมที่ปฏิบัติอยู่ในระดับมากรองลงมาคือ การจัดนิมนต์พระหรือวิทยากรบรรยายแสดงปาฐกถาที่โรงเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง ด้านการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดให้นักเรียนได้มีหน้าที่ดูแลทำความสะอาดอาคารสถานที่ของโรงเรียนร่วมกัน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือการจัดนิทรรศการแสดงความสำคัญในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีวันพ่อวันแม่ มีการปฏิบัติมากที่สุด กิจกรรมอื่นอยู่ในระดับมากทุกกิจกรรม ด้านการประเมินผล มีการติดตามประเมินผลโดยเน้นพฤติกรรมนักเรียนเป็นสำคัญ

ไพศาล มีพร้อม (2547, บทคัดย่อ) ได้ดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านตากู กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การดำเนินงานและปัญหาด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียนขาดความเอาใจใส่และเข้มงวดกวดขัน โดยเฉพาะด้านความซื่อสัตย์ สุจริต ด้านความวินัยในตนเอง ด้านมารยาท ในการเดินทาง ด้านมารยาทในการทำความเคารพ และด้านมารยาทในการแต่งกายรวมทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ขาดการนิเทศภายใน การกำกับติดตาม และการตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติของคณะครูเป็นประจำและต่อเนื่อง เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์ การนิเทศภายใน ในการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การอบรมวันสุดท้าย การประเมินพฤติกรรมและการจัดกิจกรรมประกวด ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ครูมีความรับผิดชอบในการดูแลเอาใจใส่และตรวจสอบพฤติกรรมนักเรียนเป็นประจำ และสม่ำเสมอ นักเรียนมีพฤติกรรมและปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แสงมณี สุวรรณฉัตรกุล (2547, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูสอนจริยศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูสอนจริยศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ใน 3 ด้านคือ ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเป็นแบบอย่าง ด้านการติดตามผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประกอบด้วย ครูสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ของกลุ่มโรงเรียนวังน้ำเย็น 43 คน กลุ่มโรงเรียนคลองตาสุตรสามัคคี 43 คนรวม 86 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน 3 ด้าน จำนวน 37 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือคะแนนเฉลี่ยความเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที ผลการศึกษาพบว่า บทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมในทัศนะของครูสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเป็นแบบอย่าง ด้านการติดตามผล อยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของครูสอนจริยศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเป็นแบบอย่าง ด้านการติดตามผล มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ธิดาจิตต์ ทองขาว (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 17 คน

ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 20 คน และครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์สร้างเสริมลักษณะนิสัย จำนวน 17 คน รวมทั้งสิ้น 54 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า 1) บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามภาวะการบริหารงานในโรงเรียน ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมระดับการปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านการเงิน และงบประมาณ ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านสัมพันธ์ชุมชน 2) ปัญหาในการดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามภาวะการบริหารงานในโรงเรียนทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมระดับปัญหามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านการเงินและงบประมาณ ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านบุคลากร ด้านสัมพันธ์ชุมชน ส่วนด้านอาคารสถานที่ ระดับปัญหามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

ถนอม กุลจรรย์ (2548, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนอยู่ในระดับมากโดยภาพรวมและรายด้าน ยกเว้นการประเมินผลทางจริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการกำหนดนโยบาย รองลงมาคือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม และด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการประเมินผลทางจริยธรรม 2) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อยยกเว้นด้านการประเมินผลทางจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการประเมินผลทางจริยธรรม ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการกำหนดนโยบายตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน และด้านการจัดสภาพแวดล้อมตามลำดับ 3) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เบญจมาศ เอี่ยมมิ่ง (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดปทุมธานี วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือศึกษาสภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีขอบเขตการวิจัย 5 ด้านคือ 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านการวัดสภาพแวดล้อม 3)

ด้านการสอนและการนิเทศ 4) ด้านการจัดกิจกรรม 5) ด้านการประเมินผลจริยธรรม ประชากรในการวิจัย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายบริการ ผู้ช่วยบริหารฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครอง และผู้รับผิดชอบประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งสิ้น 110 คน จาก 22 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ ละครามาตราส่วนประมาณค่าได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์คืนมาจำนวน 110 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำแบบสอบถามมาแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดปทุมธานี ทั้ง 2 เขต คือ 1) ด้านการบริหารโรงเรียนมีการดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนในระดับมาก ทั้ง 2 เขต ปัญหาด้านการบริหาร พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ มีปัญหามากในเรื่องของการขาดงบประมาณในการดำเนินการส่งเสริมจริยธรรม 2) ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม โรงเรียนดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับมากทั้ง 2 เขต ปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อม พบว่าประเด็นส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา 3) ด้านการสอนนิเทศ โรงเรียนดำเนินการสอนและการนิเทศเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนอยู่ในระดับมากทั้ง 2 ปัญหาด้านการสอนและการนิเทศ พบว่า มีปัญหาในระดับน้อย 4) ด้านการจัดกิจกรรม โรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับมากทั้ง 2 เขต ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับ น้อย 5) ด้านการประเมินผลโรงเรียนดำเนินการประเมินผลทางจริยธรรมนักเรียนในระดับปานกลาง ทั้ง 2 เขต ปัญหาด้านการประเมินผลด้านจริยธรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาเล็กน้อย

เจริญ มาเรื่อง (2549, บทคัดย่อ) ทำการศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามขนาดโรงเรียน และระยะเวลาของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จำนวน 265 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 43 ข้อ สถิติที่ใช้ ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวผลการวิจัยพบว่า 1. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับมาก 2. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

3. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามระยะเวลาของผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนปัจจุบันไม่แตกต่างกัน 4. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง จำแนกตามปัญหาทางสังคมไม่แตกต่างกัน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โรมีโอ (Romeo, 1967, p.2595-A) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาความรู้ จริยธรรม จากคะแนนแบบสอบถามพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 201 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โคลเบิร์ก วิเคราะห์หาค่า t-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการทดลองพบว่า คะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบ ภูมิหลังของประชากรด้านเพศ อายุ ชั้นเรียนคะแนนสะสม การศึกษาของบิดา มารดา และจำนวนปีการศึกษา มีความสัมพันธ์กับระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญ

ซุสส์ (Schulze, 1978,abstract) ได้ทำการศึกษาผลการใช้เทคนิคแม่แบบและวิธีสอนที่มีต่อพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของนักเรียนอนุบาล และนักเรียนเกรด 2 ของโรงเรียนในเมืองเบนดิมอร์ โดยมีนักเรียนกลุ่มละ 60 คน รวม 120 คน โดยใช้วิธีการศึกษา 4 วิธี คือ วิธีที่ 1 ให้เพื่อนเป็นตัวแบบและครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 2 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 3 ให้เพื่อนแสดงแบบและครูสอนโดยตรง และวิธีที่ 4 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูเป็นผู้สอนโดยตรง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนกลุ่มที่ครูสอนโดยตรงมีความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ครูอธิบายตามตัวอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนกลุ่มที่ใช้หุ่นเชิดมีความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ให้เพื่อนแสดงแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อดัลบ์จามาโดตริ, และเซลแมน (Adalbjamardottri, & Selman , 1997 abstract) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูในการส่งเสริมความสามารถและทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีลักษณะเป็นการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมให้กับเด็ก โดยจัดทำเป็นโปรแกรมเสริมให้กับครูในการพัฒนาตนเองในด้านการสอนด้านการลดการใช้อำนาจ ระวังเด็กให้ความร่วมมือและเป็นมิตรกับเด็ก ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่มีการปรับปรุงตนเองมีผลต่อการพัฒนาอารมณ์และจริยธรรมของนักเรียนในทิศทางที่สูงขึ้น

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้แก่นักเรียนนั้น จะเห็นได้ว่า โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม เป็นอย่างมาก เนื่องจากนักเรียนต้องใช้ชีวิตประจำวัน

ส่วนหนึ่งอยู่ที่โรงเรียน เป็นเวลาติดต่อกันนานหลายปี การบริหาร การจัดสภาพแวดล้อม ในโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมนักเรียน และการวัดผลประเมินผลทาง จริยธรรม มีส่วนสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึง ประสงค์ ซึ่งหากเด็กได้รับการปลูกฝังอย่างจริงจังแล้ว จะสามารถพัฒนาในด้านต่างๆ ได้ดีในวัย ต่อๆ ไปทุกภาคส่วนของสังคม ตลอดจนสถาบันพัฒนาบุคคลหรือโรงเรียน โดยผู้บริหาร ครู บุคคลที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสังคม จะต้องให้ความสำคัญและเสริมสร้างให้ นักเรียน มีจริยธรรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต ความสงบสุขในสังคม และการพัฒนา ประเทศชาติไปสู่จุดหมายที่กำหนด